UKTS-II

II. ULUSLARARASI

KARADENİZ TARİHİ

SEMPOZYUMU

06-07 HAZİRAN 2024

BİLDİRİ ÖZETLERİ

SECOND INTERNATIONAL BLACK SEA HISTORY SYMPOSIUM

JUNE 06-07,2024

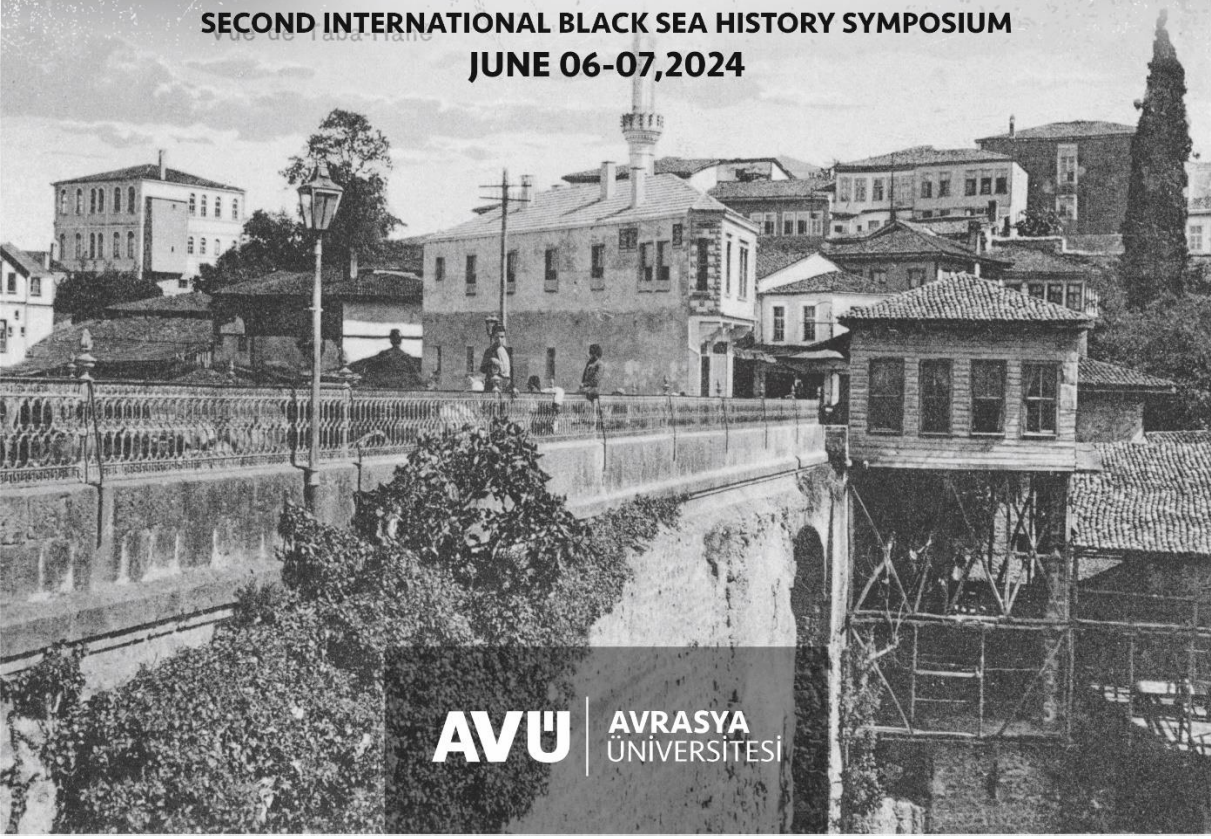

AVÜ | AVRASYA ÜNİVERSİTESİ

II. ULUSLARARASI KARADENİZ TARİHİ SEMPOZYUMU

6-7 HAZİRAN 2024

AVRASYA ÜNİVERSİTESİ

TRABZON

SEMPOZYUM BİLDİRİ ÖZET KİTABI

Editörler

Deniz ÇOLAK

Handan ERDOĞAN

TRABZON

2024

II. Uluslararası Karadeniz Tarihi Sempozyumu

Bildiri Özet Kitabı

Editörler

Deniz ÇOLAK

Handan ERDOĞAN

Kapak Tasarım

Ziya SELİM

ISBN: 978-625-99642-1-8

Avrasya Üniversitesi Yayınları-

E-Kitap

Birinci Baskı

Trabzon 2024

İletişim

T.C. Avrasya Üniversitesi Rektörlüğü

Pelitli Mahallesi Rize Caddesi No: 226 Ortahisar/

Trabzon Tel: 0462 334 05 50 e-mail: info@avrasya.edu.tr

II. Uluslararası Karadeniz Tarihi Sempozyumu

6-7 Haziran 2024 Trabzon/ Türkiye

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZ
Prof. Dr. Michael URSINUS
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ
Prof. Dr. Dariusz KOLODZİEJCZYK
Prof. Dr. Feridun EMECEN
Prof. Dr. Edith Gülçin AMBROS
Prof. Dr. Rustam SHUKUROV
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN
Prof. Dr. Sergei KARPOV
Prof. Dr. Ersin GÜLSOY
Prof. Dr. Claudia RÖMER
Prof. Dr. Besim ÖZCAN
Prof. Dr. Ömer İskender TULUK
Prof. Dr. Ekrem ÇAVUŞEVİÇ
Prof. Dr. Kenan İNAN
Prof. Dr. Mehmet TEZCAN
Prof. Dr. İbrahim TELLİOČLU
Prof. Dr. Turan AÇIK
Prof. Dr. Süreyya FARUKİ
Doç. Dr. Eyyüb ŞİMŞEK
Doç. Dr. Fırat YAŞA
Dr. Öğr. Üyesi Miraç TOSUN
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ALTUNBAY
Dr. Öğr. Üyesi Sebahattin USTA
Dr. Öğr. Üyesi Aslı ÖZCAN
Dr. Öğr. Üyesi Sabiha ALTINDEČER

UKTS II

II. ULUSLARARASI KARADENİZ TARİHİ SEMPOZYUMU (SECOND INTERNATIONAL BLACK SEA HISTORY SYMPOSIUM)

9:30-10.00 Açılış Konuşmaları

Moderatör: Kenan İNAN		
10:00-10:20	Hüseyin BAČCI	Genişletilmiş Karadeniz Güvenlik Sorunlarına Türkiye ve Avrupa Birliği Açısından Yaklaşım
10:20-10:40	Gülsüm AKBULUT	Karadeniz Coğrafyasında Son Ekonomik Gelişmeler
10:40-11:00	Michael URSİNUS	Karadeniz Tarihi Hakkında Genel Bir Değerlendirme

11:00-11:15 Çay-Kahve Arası

Salon 1

Oturum Başkanı: Kenan İNAN		
11:15-11:30	Kenan İNAN	17. Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon'da Ekmek Yapımı veEkmekçiler Üzerine
11:30-11:45	Michael URSİNUS	The (non-ulufelü) Fortresses in Bosnia and Herzegovina andTheir Personnel as Found in the Abridged (Icmal) Tahrir Defteri 0.76
11:45-12:00	Miraç TOSUN	18. Yüzyıl Trabzon'unda Nezir Uygulamaları

Salon 2

Oturum Başkanı: Turan AÇIK		
11:15-11:30	Abdulkadir GÜL	Kelkit Kazası Köy Yerleşmelerine Dair Bazı Değerlendirmeler (XVI.-XX. Yüzyıl)
11:30-11:45	Muammer DEMİREL	Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Artvin Bölgesinde İdari Yapı
11:45-12:00	Ali Rıza SAKLI	Türk Çayının İlk 40 Yılında Dönüşüm Evreleri

12:00-14:00 Öğle Yemeği

Salon 1

Oturum Başkanı: Temel ÖZTÜRK		
14:00-14:15	Sezgin ÖRSELOČLU	Trabzon'da Cizye Uygulaması (1748-1757)
14:15-14:30	Fatih ÇİÇEK	Osmanlı'da Vasilik Kurumu: Trabzon Örneği (1705-1735)
14:30-14:45	Sabiha ALTINDEČER	Türk Çayının İlk 40 Yılında Dönüşüm Evreleri

Salon 2

Oturum Başkanı: Abdülkadir GÜL		
14:00-14:15	Aslı ÖZCAN	Asker, Devlet, Asayiş: Yusuf Paşa ve Kapı Halkı
14:15-14:30	Nilüfer ALKAN GÜNAY	Osmanlı Mahkemesinin İşleyişi: 1752-1755 Tarihleri Arasında Trabzon Kadısının Hukuki ve İdari Gündemi
14:30-14:45	Rukiye ÖZDEMİR	Çaldıran Muharebesi Sonrası Yavuz Sultan Selim'in Amasya'da Kışlaması ve Amasya Vakası: 22 Şubat 1515

15:00-15:15 Çay-Kahve Arası

Salon 1

Oturum Başkanı: Muammer DEMİREL		
15:15-15:30	Gökçe SEVİM	Sözlü Tarih Temelinde Asala'nın Trabzon'da Bıraktığı İzler
15:30-15:45	İbrahim Yusuf KARAGÖZ	Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Yaban Domuzu Algısı ve Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Yansımaları (1923-1938)
15:45-16:00	Asuman KARABULUT	Balkan Harbi'nde Trabzon Redif Taburu

Salon 2

Oturum Başkanı: Osman EMİR		
15:15-15:30	Kemal TAŞCI	Safevi Tarihçisi Hasan-ı Rumlu'nun Ahsenü't-Tevarih AdlıEserine Göre Timurlu, Akkoyunlu ve Karamanoğulları-Osmanlı İlişkilerinde Trabzon
15:30-15:45	-Salih KAYMAKÇI -Hatice Gül KÜÇÜKBEZCİ	Giresun İlinin Tarih Öncesi Kültürleri-Arkeolojik YüzeyAraştırmaları Işığında Genel Bir Bakış
15:45-16:00	Eyyup YILMAZ	Selçuklu Türkiye'sine Adanmış Bir Ömür: Hayatı ve Eserleriyle Prof. Dr. Osman TURAN (1914-1978)

16:00-16:15 Çay-Kahve Arası

Salon 1

Oturum Başkanı: Miraç TOSUN		
16:15-16:30	Bekir TÜTÜNCÜ	XVII. Yüzyılın ilk Yarısında Trabzon Gümrük Mukataasının İşletilmesinde Kadıların Rolleri
16:30-16:45	Metin BİLAL	44 ve 45 No'lu Şer'iyye Sicillerine Göre Kırım'da Hayvancılık
16:45-17:00	Muhammed KÖSE	Osmanlı Arşiv Belgelerinde Trabzon'a Seyahat Eden Yabancılar (1839-1908)

Salon 2

Oturum Başkanı: Ali Rıza SAKLI		
16:15-16:30	Azranur ÖZEN	Rusya'ya İşçi Göçü ve Türk Kahvehaneleri
16:30-16:45	Deniz Çolak	Zaferi Görünür Kılmak: Hodınka Kutlaması (1775)
16:45-17:00	Resul TURAN	Barışta ve Savaşta Bir Bilim Adamı: Nikolay Yakovleviç Marr ve Anadolu'da Bilimsel Faaliyetleri (1904-1916)

18:30 Akşam Yemeği

07. 06. 2024 Cuma

Salon 1

10:00-11:00 Panel

Ölüm Tek Başına, Esaret ise Ortaklaşadır: Kırım Hanlığı İle Osmanlı Toplumu Ekseninde Kölelik Tartışmaları (1640-1750)		
Moderatör: Turan AÇIK		
10:00-10:15	Fırat YAŞA	"Köle Bölgeleri" ve "Köle Toplumu" Tartışmaları Ekseninde Kırım Hanlığı
10:15-10:30	Zeynep DÖRTOK ABACI	Kırım Toplumunda Kölelerin Faillik Örüntüleri ya da Zayıfların Silahları
10:30-10:45	-Turan AÇIK -Eyyup ŞİMŞEK	17. Yüzyılın İlk Yarısında Eski Kölelerin Trabzon'un Sosyo-Politik Hayatındaki Varlıkları
10:45-11:00	Aşkın KOYUNCU	Sultanın Gölgesinde "Efendilik": Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Köle Sahipliği ve Vergilendirilmesi Meselesi (1640-1750),

11:00-11:15 Çay-Kahve Arası

Oturum Başkanı: Mehmet TEZCAN		
11:15-11:30	-Mehmet TEZCAN -Sena Nur DURGUT	Karadeniz ve Kafkasya Bağlamında Amazonların Yerelleştirilme Sorunu
11:30-11:45	Hatice Tuğba AKDOČ AR AKBULUT	Antik Çağ'da Trapezous (Trabzon) ve Çevresinde YaşayanOtokton Halkların Karakteristik Özellikleri Üzerine Bir Değerlendirme
11:45-12:00	Osman EMİR	Antik Çağda Bir Şifa Kaynağı Olarak Pontos Şarapları

12:00-14:00 Öğle Yemeği

Oturum Başkanı: Kenan İNAN		
14:00-14:15	Adiye Şimşek	Akçaabat İlçesi Halk Bilgisi Ürünlerinde Türkçe'nin Kullanımı
14:15-14:30	Sebahattin USTA	Terekelere Göre Trabzon'da Kitaplar (17. Yüzyılın İkinci Yarısı)
14:30-14:45	-Nato Akhalaia -Ketevan Lortkipanidze -Zezva Kavtaradze	Samples of Laz Folklore in New Textual Material

15:00-15:15 Çay-Kahve Arası

Oturum Başkanı: Ahmet KÖKSAL		
15:15-15:30	Temel ÖZTÜRK	Trabzon'da Ahi Evran Dede Türbesinin Yapımı Hakkında Yani Mülahazalar
15:30-15:45	-Hatice Aslıhan ÇITLAK -Fulya ÜSTÜN DEMİRKAYA	Trabzon-Aşağıhisar Surlarının "Pazarkapı"sındaGeleneksel Evler
15:45-16:00	-Hatice BELGE -Ömer İskender TULUK	Kentsel Hafıza Mekanı Olarak Trabzon Mezarlıkları: Dün, Bugün Ekseninde Genel Bir Değerlendirme

16:00-16:15 Çay-Kahve Arası

Oturum Başkanı: Ömer İskender TULUK		
16:15-16:30	-Yakup Karataş -Rabia Elçi	Yusuf Ziya Paşa'nın Erzurum ve Trabzon Valiliği
16:30-16:45	Öznur ATALAN	Trabzonlu Devlet Adamı Mehmed Emin Hilmi Bey (1831-1884)
16:45-17:00	Ahmet KÖKSAL	Trabzon Vilayetinde Mülki İdare Amirleri Üzerine Bir Değerlendirme (1876-1914)

18:30 Akşam Yemeği

II. ULUSLARARASI KARADENİZ TARİHİ SEMPOZYUMU

6-7 HAZİRAN 2024

AVRASYA ÜNİVERSİTESİ

TRABZON

SEMPOZYUM BİLDİRİ ÖZETLERİ

KELKİT KAZASI KÖY YERLEŞMELERİNE DAİR BAZI DEĞERLENDİRMELER (XVI.-XX. Yüzyıl)

Prof. Dr. Abdülkadir GÜL[*]

ÖZET

Bu çalışmada, başta tahrir defterleri olmak üzere çeşitli arşiv kayıtlarından XVI.-XX yüzyıllar arasında Kelkit kazasının nüfus ve yerleşim özelliklerinin değerlendirilecek, zaman içerisinde yaşanan değişim ve dönüşüm ele alınacaktır. Kelkit Kazası idari taksimat açısından XVI-XVII. yüzyıllar boyunca Erzurum eyaletine, XIX. yüzyıldan itibaren ise Trabzon Eyaletine bağlıdır. XVI-XIX. yüzyılın ortalarına kadar Kelkit bir çiftlik yerleşim yeri olup, şehir merkezi (nefs) yani mahalle bulunmamaktadır. XVI. yüzyılda kazada Müslim ve gayr-i Müslimler ayrı köylerde yaşadıkları gibi müşterek olarak ta aynı iskân mahallerinde yaşamışlardır. XIX. yüzyılda kaza nüfusu Müslim ve gayr-i Müslimlerden oluşmaktadır. Gayr-i Müslim nüfus Rum ve Ermeni milletlerinden oluşmaktadır. Tarih araştırmalarında coğrafyanın rolü yadsınamaz, dolayısıyla bu çalışmada da zaman ve mekan ilişkisi, coğrafyanın nüfusa ve idareye etkileri bağlamında yapılacak değerlendirmelerde kazanın idari durumu, iskân birimi olarak ortaya çıkan köyler ve mezralar, konar-göçerler, yerleşim özellikleri vs. ele alınacaktır.

Anahtar Sözcük:. Kelkit Kazası, Nüfus, Yerleşim, Coğrafya

ABSTRACT

In this study, the population and settlement characteristics of the Kelkit kaza between the XVI-XX centuries will be evaluated from various archival records, especially the tahrir books, and the change and transformation experienced over time will be discussed. In terms of administrative division, Kelkit kaza was affiliated to Erzurum province during the XVI-XVIIth centuries and

[*] Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, agul@erzincan.edu.tr

Trabzon province from the XIXth century onwards. Until the middle of the XVI-XIXth centuries, Kelkit was a farm settlement and there was no city center (nafs), i.e. neighborhood. In the 16th century, Muslims and non-Muslims lived in separate villages in the accident as well as jointly in the same settlement. In the XIXth century, the population of the kaza consisted of Muslims and non-Muslims. The non-Muslim population consisted of the Greek and Armenian nations. The role of geography in historical research is undeniable, so in this study, the administrative status of the kaza, villages and hamlets that emerged as settlement units, nomads, settlement characteristics, etc. will be discussed in the context of the relationship between time and space, the effects of geography on population and administration.

Key Word: Kelkit District, Population, Settlemens, Geograph

TRABZON VİLAYETİNDE MÜLKÎ İDARE AMİRLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (1876-1914)

Doç. Dr. Ahmet KÖKSAL[*]

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde 1864 Vilayet Nizamnamesiyle vilayetlerin idari biçimlerinde geniş düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu temel yapılanma yalnız idari birimleri düzenlemekle sınırlı kalmamış, vilayet idarecilerinin görevlerini ve meclislerin yapısını da değiştirmiştir. Bu nizamnameyi takiben 1867'de, önceki ile uyumlu olacak şekilde bütün vilayetleri kapsayan "Vilayetler Nizamnamesi" düzenlenmiştir. 1871 Nizamnamesi ise bu iki nizamnamenin tamamlayıcısı olmuş, başta vali olmak üzere mülki idare amirlerinin görevleri mülkî, malî, eğitim, bayındırlık işleri vb. başlıklarda belirlenmiştir. Bu çerçevede taşra teşkilatındaki diğer görevlilerin görev ve sorumluluk alanları da tanımlanmıştır. Bahsi geçen düzenlemeler sonrasında vilayetlere atanan mülkî idare amirlerinin önceki dönem valilerinden farklılaştığı da görülmektedir. Tanzimat'ın getirdiği bürokratik dönüşüm, yetişme usullerindeki farklılıklar ve yeni sistemin öngördüğü mülkî idare amiri tanımlaması idareci profilinin değişimini getirmiştir. Nitekim diğer vilayetlerde olduğu gibi Trabzon'da da önceki dönemlerde ayan veya ayan bakiyesi hanedanlara, askerî kökenden gelen idarecilere dayanan yönetici yapısı Tanzimat'ın eğitimli, sivil bürokratlarına evirilmiştir. Bu tebliğde söz edilen çerçevede, dönüşen Osmanlı bürokrasisinin taşradaki yönetici profili değerlendirilmeye çalışılacak, mülki idare amirlerinin eğitim-kültür alt yapıları, sosyal kökenleri, görev süreleri, geçmiş görevleri vb. hususlar ele alınacaktır.

Anahtar Sözcük: Osmanlı Devleti, Trabzon, 1876-1914, Mülki İdare

[*] Karadeniz Teknik Üniversitesi, ahmetkoksal40@gmail.com

ABSTRACT

AN EVALUATION ON THE CIVIL ADMINISTRATION OFFICIALS IN TRABZON PROVINCE (1876-1914)

In the Ottoman Empire, extensive arrangements were made in the administrative forms of the provinces with the 1864 Vilayet Regulations. This basic structure was not limited to regulating only administrative units, but also changed the duties of provincial administrators and the structure of the assemblies in the provinces. Following this regulation, in 1867, the "Regulation of Provinces" covering all provinces was organized in accordance with the previous one. The 1871 Ordinance was complementary to these two ordinances, and the duties of the governor and other local administrative officials were defined under the headings of administration, finance, education, public works, etc. Within this framework, the areas of duties and responsibilities of other officials in the provincial organization have also been defined. It is also seen that the civil administration chiefs appointed to the provinces after the aforementioned regulations differ from the governors of the previous period. The bureaucratic transformation brought about by the Tanzimat has brought about a change in the profile of the administrator, primarily due to differences in training procedures and the definition of the head of the civil administration envisaged by the new system. As in other provinces, the administrative structure in Trabzon, which had previously been based on ayans or dynasties and military-based administrators, was transformed into a structure based on the educated civilian bureaucrats of the Tanzimat period. In this communiqué, the administrative profile of the transforming Ottoman bureaucracy in the provinces will be evaluated in the case of Trabzon, and issues such as the educational and cultural background, social origins, terms of office, past duties, etc. of the local administrative chiefs will be discussed.

Key Word: Ottoman Empire, Trabzon, 1876-1914, Civil Administration

TÜRK ÇAYININ İLK 40 YILINDA ANA DÖNÜŞÜM EVRELERİ

Prof. Dr. Ali Rıza SAKLI[*]

ÖZET

1924 Tarih ve 407 Sayılı Kanun ile ilk defa çayı konu edinen bir yasa çıkarılması sebebiyle, 2024 yılında Türk çayının 100.yılını kutluyoruz. Ancak çay ile ilgili ilk üretim denemeleri, Osmanlı Dönemi'nde başlamıştır. Ne var ki, hazırlanan bir Tarifname'de, büyük bir hata yapılarak; çayın rutubetli topraklarda yetişmeyeceği ifade edilmiştir. Japonya'dan getirilen tohum ve fidanlar kuru iklime sahip illerde denenmiş ve doğal olarak yetiştirilememiştir.

1917 Ekim Devrimi sebebiyle Batum tekrar Osmanlı ülkesine geçince, Prof.Ali Rıza (Erten) başkanlığında bir heyet Batum'a gönderilmiştir. Batum'da çay yetiştirildiğini tespit eden Erten, bu konuda bir Rapor kaleme almıştır. Raporda çay yetiştirilmesi ile ilgili bilgilere yer verdikten sonra, Batum ve Rize'deki yağış miktarlarını karşılaştırmıştır.

Sarp Sınır Kapısı'nın kapanması sonucu Rize'de geçim iyice zorlaşınca ve eşkıyalık faaliyetleri artınca, Ziraat Umum Müdürü Zihni Derin, Prof. Erten'in Raporuna istinaden Rize'de çay yetiştirme çalışmalarını başlatmıştır.

1921 yılında, Rize'deki Tarım birimi aracılığıyla ilk geçici çay fidanlığı kurulmuştur. 6 Şubat 1924 tarihinde 407 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Kanun sayesinde vatandaşa bedelsiz narenciye ve fındık fidanları verilmiş ve belli bir mesafe alınmıştır. Ancak çay yetiştirilmesi konusunda pek ilerleme sağlanamamıştır.

Çay yetiştiriciliğindeki tıkanıklık, 1936 Yılında Prof. Şevket Raşit Hatipoğlu'nun, hazırladığı, "Çay İktisadiyyatı" adlı kitabı ile aşılmıştır. Çayın ekonomik yönünü de ele alan Hatipoğlu'nun önerileri doğrultusunda 1938'de çay bahçesi kurma faaliyetleri başlamıştır. Bu dönemde Zihni Derin çay koordinatörü olarak atanmış, çayın Rize'ye yerleşmesinde işin başında bulunmuştur.

[*] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, aliriza.sakli@erdogan.edu.tr

1949 tarih ve 5433 sayılı Kanun ile çay işlenmesi ve dağıtımı TEKEL'e verilmiştir. 1964 yılına gelindiğinde, yaş çay işleme fabrikalarının sayısı 19'a ulaşmış, Rize ve Ankara'da birer paketleme fabrikası kurulmuştur. Aynı yıl, Türk Çaycılığının 40.yılı için kutlama programı düzenlenmiştir. Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in yanı sıra onur konuğu olarak Zihni Derin de kutlamaya davet edilmiştir. Ne var ki, programın onur konuğu bir aracın çarpması ile yaralanmıştır. Rize'de bu olayın üzüntüsü sebebiyle, bundan sonra tekrar bir kutlama yapılmamıştır.

Anahtar Sözcük: Türk Çayı, Türk Çayının Tarihi, Zihni Derin, Rize

ABSTRACT

MAIN TRANSFORMATION PHASES IN THE FIRST 40 YEARS OF TURKISH TEA

We are celebrating the 100th anniversary of Turkish tea in 2024, as a law mentioning tea was passed for the first time with Law No. 407 of 1924. However, the first production experiments regarding tea were made during the Ottoman Period. However, a major mistake was made in a prepared Specification; It has been stated that tea will not grow in damp soil. Seeds and saplings brought from Japan were tried in provinces with dry climates and could not be grown naturally.

When the Ottoman Empire recaptured Batumi due to the 1917 revolution in Russia, a delegation headed by Prof. Ali Rıza (Erten) was sent to Batumi. Erten, who determined that tea was grown in Batumi, wrote a report on this subject. After giving extensive information about tea cultivation in the report, he compared the rainfall amounts in Batumi and Rize.

When making a living in Rize became more difficult and banditry activities increased as a result of the closure of the Sarp Border Gate, the General Director of Agriculture, Zihni Derin, started tea-growing activities in Rize, based on Prof. Erten's Report. In 1921, the first temporary tea nursery was established through the Agriculture unit in Rize. Law No. 407 was adopted on February 6, 1924. Thanks to the law, citrus and hazelnut saplings were given to citizens free of charge and a certain distance was achieved. However, not much progress has been made in tea cultivation.

The bottleneck in tea cultivation was overcome in 1936 with the book "Tea Economics" that prepared at the request of the then Minister of Agriculture by Prof. Şevket Raşit Hatipoğlu. Tea garden facilities were started in 1938 in line with the suggestions of Hatipoğlu, who also discussed the economic aspect of tea. During this period, Zihni Derin was appointed as "Tea Coordinator" and was responsible for the establishment of tea in Rize.

With the Law No. 5433 dated 1949, tea processing and distribution were given to TEKEL. By 1964, the number of fresh tea processing factories reached 19, and packaging factories were established in Rize and Ankara. In the same year, a celebration program was organized for the 40th anniversary of Turkish Tea. In addition to the Minister of Labor Bülent Ecevit, Zihni Derin was also invited to the celebration as the guest of honor. However, the guest of honor of the program was injured when he was hit by a vehicle. Due to the sadness of this event, no celebration was held in Rize after that.

Key Words: Turkish Tea, History of Turkish Tea, Zihni Derin, Rize

AKÇAABAT İLÇESİ HALK BİLGİSİ ÜRÜNLERİNDE TÜRKÇENİN KULLANIMI

Dr. Öğr. Üyesi Adiye ŞİMŞEK[*]

ÖZET

Akçaabat, Trabzon iline bağlıdır. Karadeniz'in sahil ilçelerinin başında gelmektedir. İlçenin tarihi, Trabzon tarihi ile yakından ilgilidir. Kentin bilinen en eski adı 'Platana' dır. Yunanca 'çınar ağacı' anlamına gelmektedir. Akçaabat, coğrafi olarak il merkezi Trabzon'a 13 km uzaklıktadır. Doğusunda Ortahisar ve Maçka ilçeleri, batısında Çarşıbaşı ilçesi, güneyinde Düzköy ilçesi ve kuzeyinde boydan boya Karadeniz bulunmaktadır.

Halk bilgisi ürünleri; maniler, türküler, gelenek ve görenekler, bunların icrasında kullanılan ağız unsurları bir milletin kültürel özelliklerini yansıtmada çok önemlidir. Çalışmada, Trabzon'un ilçelerinden olan Akçaabat'ın halk bilgisi ürünlerinde Türkçenin kullanımı üzerine yoğunlaşılacaktır. Bu yapılırken yörede çok kullanılan lakap adları, sözcük anlamları da verilecektir. Çalışmada kullanılan malzeme bölgeden yapılan ağız derlemelerine ve soru-cevap yoluyla elde ettiğimiz verilere dayanmaktadır.

Çalışmanın sonunda derlenen metinlerden örnekler sunulmuştur. Bu metinlerdeki ağız özellikleri üzerine bir değerlendirme de yapılmıştır. Böylelikle Akçaabat'taki köylerin ağız özellikleri üzerinde fikir yürütülmüş ve bu özellikler kayıt altına alınmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk bilgisi, Türk Dili, ağız özellikleri, mani, türkü.

[*] Avrasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, adiye.simsek@avrasya.edu.tr

ASKER, DEVLET VE ASAYİŞ: YUSUF PAŞA VE KAPI HALKI

Dr. Öğr. Üyesi Aslı ÖZCAN

ÖZET

1593-1606 Avusturya savaşları Osmanlı askeri sisteminde önemli değişiklikleri beraberinde getirdi. Levend ve sarıca sekban olarak adlandırılan yeni bir milis gücünün doğmasına sebep olan bu süreç, Anadolu'yu harabeye döndürecek yeni aşayişsizliklerin doğmasını da ateşledi. Zira savaş zamanında gündelik alan, barış zamanında ödemeleri kesilen bu askerler bir takım eşkıyalık hareketlerinin de içinde oldu. Yerel yöneticilerin askeri olarak önemli ölçüde faydalandığı hatta savaş dışında da yanlarında tuttukları bu kişiler "kapı halkı" tabiriyle de anılmaktaydı. Özellikle 17. Yüzyılın asayişsizlik ve karmaşa ortamında sarıca-sekban ve levend grupları pek çok fesad ve şekavete sebep olmaktaydı. Halka verdikleri zarar pek çok şikâyete ve merkezi otoriteden bu gruplara karşı yardım çağrıları yükselmesine neden oldu. Ancak beylerbeyi ve sancakbeylerinin askeri güç odaklarını oluşturan bu kişilerden vazgeçmeye niyetleri yoktu. Zira 17. Yüzyılda Trabzon'da valilik yapan Yusuf Paşa özellikle Trabzon'a karşı yapılan Rus eşkıyasına karşı bu adamlara ihtiyaç duyduğunu dile getiriyordu. Bu çalışmada 17. Yüzyıla ait Trabzon Şer'iyye sicillerinden hareketle, Trabzon'da yaşanan asayişsizlik ve bu asayişsizliklere dâhil olan kapı halkı hakkında bir takım çıkarımlar yapılacaktır. Ele alınan dönem itibariyle bölgede valilik yapan Yusuf Paşa'nın sekban-sarıca ve levendler üzerinde ne derece otoritesi olduğu da sorgulanacaktır. Askeri sisteme yama yapılan bu gruplar olmadan bölgede tutunmanın zor olduğu, dolayısıyla halkı koruma ve adaleti sağlama sürecinin ne şekilde işletildiği de çalışmada ele alınacak konular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Asayiş, Asker, Sarıca, Sekban, Levend, Trabzon, Yusuf Paşa, Şer'iyye Sicili.

SULTANIN GÖLGESİNDE "EFENDİLİK": OSMANLI DEVLETİ'NDE GAYRİMÜSLİMLERİN KÖLE SAHİPLİĞİ VE VERGİLENDİRİLMESİ MESELESİ (1640-1750)

Prof. Dr. Aşkın KOYUNCU[*]

ÖZET

İslam hukukunda zimmilerin köle ve cariye istihdamı konusunda mutlak bir yasaklama yoktur. Ancak, köle ve cariye sahibi olmak önemli bir toplumsal statü sembolü sayıldığı için tıpkı süslü ve pahalı elbiseler giymeleri, ata binmeleri veya Müslümanlardan yüksek evler yapmaları örneklerinde olduğu gibi Yahudi ve Hıristiyanların köle istihdam etmesi de hoş karşılanmamış ve zaman zaman bu konuda kısıtlamalara ve yasaklara maruz kalmışlardır. Zimmilerin Müslüman köle ve cariye sahibi olması ise şer'an uygun görülmemiştir.

Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin kul ve cariye sahibi olması konusunda dönemsel olarak farklı uygulamalar söz konusudur. II. Mehmed, Galata zimmilerinin ellerindeki köle ve cariyelere sahip olmalarına izin verdiği gibi erken Osmanlı döneminde Hristiyan ve Yahudilerin esir satın almalarına da göz yumulmuştur. Üstelik vergisini ödemek koşuluyla ecnebi tüccarlara da esir satın alma hakkı verilmiştir. Gayrimüslimlerden kul ve cariye harcı alınması ve bu konudaki muafiyetlere dair ilk örnekler de II. Mehmed dönemine kadar gitmektedir. Ancak, Sultan Süleyman döneminde, 1560 yılında Yahudi, Hristiyan ve Frenklere esir satışını yasaklanmış ve ellerinde bulunan kul ve cariyelerin Müslümanlara satılması emredilmiştir. Bu yasağı ihlal edenlere tazir, hapis, kürek vb. cezalar verilmesine rağmen Gayrimüslimlere köle ve cariye satışının önüne geçilemedi. Üstelik Müslüman köle ve cariyelerin Yahudi ve Hristiyanlara satışı da engellenemedi. Gayrimüslimlerin Müslüman köle ve cariye sahibi olması "tahfif-i din ve ihanet-i Müslimîn etmek" ve "mücerred din ü İslama ihanet" olarak görülüyordu. Buna karşılık, ekonomik problemler Osmanlı Devleti'nin yasak konusundaki politikasını

[*] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, askinkoyuncu@gmail.com

yumuşatmasına yol açtı. Haim Gerber'e göre, Yahudiler 1570'lerde köle sahibi olma hakkı karşılığında hususi bir vergi ödemeyi kabul ettiler ve 1595'te zimmilerin Hristiyan ve Yahudi köle sahibi olmasına izin verildi. Nitekim 1610'da İstanbul Yahudilerinden kul ve cariye istihdamı karşılığında özel bir vergi alındığını gösteren kayıtlar mevcuttur. Tespitlerimize göre, Müslüman köle ve cariye sahibi olmaları konusundaki yasaklar sürmekle birlikte 17. yüzyılın ortalarına doğru bu konuda bir düzenleme yapılarak yıllık maktu bir vergi karşılığında Gayrimüslimlerin kul ve cariye istihdam etmeleri serbest bırakılmıştır. Bildiride 1640'tan 1750'ye kadar köle ve cariye sahibi olan Rum, Ermeni, Karamanlı, Yahudi vs. Gayrimüslim unsurların vergilendirilmesi meselesi incelenecek ve Osmanlı Devleti'nin Gayrimüslim ve ecnebilerin kul ve cariye sahipliği konusundaki politikalarının sosyal, ekonomik ve siyasi koşullara bağlı olarak değişkenlik gösterdiği ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yahudiler, Rumlar, Ermeniler, Karamanlılar, kölelik, köle ve cariye vergisi

ABSTRACT

Masters" under the Shadow of the Sultan: The Issue of Slave Ownership and Taxation of Non-Muslims in the Ottoman Empire (1640-1750)

In Islamic law, there is no absolute prohibition on the employment of slaves and concubines by dhimmis. However, since owning slaves and concubines was considered an important symbol of social status the employment of slaves by Jews and Christians was not deemed appropriate just like the examples such as wearing fancy and expensive clothes, riding horses, or building grand houses exceeding those of Muslims. So, they were subjected to restrictions and prohibitions from time to time regarding this matter. The ownership of Muslim slaves and concubines by dhimmis was not permitted by Sharia.

In the Ottoman Empire, there were periodically different practices regarding the ownership of slaves and concubines by non-Muslims. While Mehmed II allowed the dhimmis of Galata to own slaves and concubines, the purchase of slaves by Christians and Jews was also tolerated in the early Ottoman period. Moreover, foreign merchants were also given the right to buy slaves if they paid the tax. The first examples of taxing non-Muslims for slave and concubine ownership and exemptions in this regard date back to the reign of Mehmed II. Nevertheless, during the reign of Sultan Süleyman, in 1560, the sale of slaves to Jews, Christians, and Franks was banned, and it was ordered that the slaves they possessed be sold to Muslims. Despite the imposition of punishments such as discretionary penalties, imprisonment, and hard labor on those who violated

this prohibition, the sale of slaves and concubines to non-Muslims could not be prevented. Furthermore, the sale of Muslim slaves and concubines to Jews and Christians could not be prevented either. The ownership of Muslim slaves and concubines by non-Muslims was regarded as "insulting religion and betraying Muslims" and "simply betraying the religion of Islam". On the other hand, economic problems led the Ottoman Empire to soften its policy on the prohibition. According to Haim Gerber, in the 1570s Jews agreed to pay a special tax in exchange for the right to own slaves, and in 1595 dhimmis were allowed to own Christian and Jewish slaves. As a matter of fact, there are records indicating that in 1610 a special tax was levied on the Jews of Istanbul in return for the employment of slaves and concubines. According to our findings, although the prohibition on the ownership of Muslim slaves and concubines continued, a regulation was introduced towards the middle of the 17th century and non-Muslims were allowed to employ slaves and concubines in exchange for a fixed annual tax. In this paper, we will examine the taxation of non-Muslims such as Greeks, Armenians, Karamanlides, Jews, etc. who owned slaves and concubines from 1640 to 1750. Additionally, we will demonstrate how the policies of the Ottoman Empire regarding the ownership of slaves and concubines by non-Muslims and foreigners varied depending on social, economic, and political conditions.

Key Words: Jews, Greeks, Armenians, Karamanlides, slavery, slave and concubine tax

BALKAN HARBİ'NDE TRABZON REDİF TABURU

*Dr. Öğr. Üyesi Asuman KARABULUT & Dr. Öğr. Üyesi Rukiye ÖZDEMİR**

ÖZET

1826'da Yeniçeri Ocağının lağvedilmesi yeni askeri düzene geçişin önündeki büyük engeli ortadan kaldırmıştı. Kurulan yeni ordu "Asakir-i Mansure-i Muhammediye", kısa vadede kendisinden bekleneni tam anlamı ile veremeyince ülkenin daha iyi savunulabilmesi için 1834 yılında "Meclis-i Şura" da Redîf-i Asâkir-i Mansûre adıyla bir yedek ordu kurulmasına karar verildi. Karar II. Mahmud tarafından onaylandıktan sonra taşrada redif birlikleri kurulmaya başlandı.

Redif askeri teşkilatının kurulmasını bildiren kanunnamenin Osmanlı taşrasına ulaşması ile beraber taburlar oluşturuldu. Sancaklarda toplanacak asker sayısı ve bu işin icrasının kimler tarafından gerçekleştirileceği hususunda çalışmalar yapıldı. Redif birliği kurulması düşünülen yerlerde bu iş mütesellim, mutasarrıf ve valilere bırakıldı. Zamanla Anadolu'nun pek çok yerinde redif birlikleri teşkil edildi.

Bu tebliğde, Balkan Harbi'nde Bolayır Muharebelerine katılan ve 8 Şubat 1913'de Bolayır'ın doğusunda bulunan Sülüklü Tabya'dan hareket ederek Soğukdere Kuzeyindeki 117 rakımlı tepe civarında Bulgarlarla yaptıkları cephe muharebesinde büyük başarının yanı sıra ağır surette kayıp veren Trabzon Redif Taburu'nun harp ceridesi üzerinde durulacaktır. Bir yıllık (22 Eylül 1328-9 Teşrinievvel 1329 [5 Ekim 1912-22 Ekim 1913]) harp ceridesi çerçevesinde Trabzon Redif Taburu'nun seferberlik emri, toplanması, muharebe meydanına sevki, harp nizamı ve bölgedeki savaşları yazılan rapor ve harp ceridesi çerçevesinde gün yüzüne çıkartılacaktır.

Anahtar Sözcük: Redif, Redif birlikleri, Trabzon, Askeri teşkilat

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, asuman.karabulut@erzincan.edu.tr; rukiye.ozdemir@erzincan.edu.tr

ABSTRACT

The closure of the Janissary Corps in 1826 eliminated the major obstacle to the transition to the new military order. The newly established army, "Asakir-i Mansure-i Muhammediye", could not fully deliver what was expected from it in the short term. Therefore, in order to better defend the country, it was decided to establish a reserve army named Redîf-i Asâkir-i Mansûre in 1834 in the "Parliamentary Council". After the decision was approved by Mahmud II, redif unions began to be established in the provinces.

When the law stating the establishment of the Redif military organization reached the Ottoman provinces, battalions were formed. Studies were carried out on the number of soldiers to be gathered in the sanjaks and who would carry out this work. In places where a redif union was planned to be established, this task was left to the mütesellim, mutasarrıf and governors.
In this declaration, the Trabzon Redif Battalion, which participated in the Bolayır Battles in the Balkan War and had great success as well as heavy losses in the frontal battle with the Bulgarians around the 117-altitude hill in the North of Soğukdere, moving from Sülüklü Tabya, east of Bolayır, on February 8, 1913. The focus will be on the war record. Within the framework of the one-year war (22 September 1328-9 October 1329 [5 October 1912-22 October 1913]), the mobilization order, assembly, dispatch to the battlefield, war order and wars in the region of the Trabzon Redif Battalion were brought to light within the framework of the written report and war period. will be removed.

Key Word: Redif, Redif troops, Trabzon, Military organization

RUSYA'YA İŞÇİ GÖÇÜ VE TÜRK KAHVEHANELERİ

Arş. *Gör. Azranur Özen*[*]

ÖZET

XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti açısından göç çağı olmuştur. Balkanlar ve Kafkasya olmak üzere doğuda ve batıdaki toprak kayıpları neticesinde Osmanlı'ya göç edip gelen muhacirler toplumsal alanda kültürel bir dönüşümün yaşanmasına neden olmuşlardır. Diğer yandan ise Osmanlı Devleti'ndeki ekonomik şartlar nedeniyle yurtdışına, özellikle de eski Osmanlı topraklarına ve yakın bir coğrafya olmasından dolayı Rusya'ya işçi göçleri gerçekleşmiştir. Binlerce Osmanlı tebaası Rusya'nın farklı şehirlerinde aşçı, lokantacı, fırıncı, kahvehaneci olmak üzere farklı mesleklerde faaliyet göstermiştir. Bu süreçte özellikle yerel Müslüman ve Türkler ile olan iletişim bu mekânlar üzerinden sürdürülmüş, bu kesimlerin kültürel olarak beslendiği alanlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada özellikle Türk kültürünü yansıtması bakımından Rusya'daki Türk kahvehaneleri ele alınmış, işletmecilerin kökenleri, kahvehanelerin bulundukları şehirler ve çalışma ortamları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcük:. İşçi, Rusya, Göç, Kahvehane, Karadeniz

ABSTRACT

Labour Migration to Russia and Turkish Caffehouses

XIX. the century was the age of migration from the point of view of the Ottoman Empire. As a result of the territorial losses in the east and west, including the Balkans and the Caucasus, the emigrants who migrated to the Ottoman Empire caused a cultural transformation in the social sphere. On the other hand, due to the economic conditions in the Ottoman Empire, labor migrations took place abroad, especially to the former Ottoman lands and to Russia due to its close

[*] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, azranur.ozen@erdogan.edu.tr

geography. Thousands of Ottoman people have worked in different professions in different cities of Russia as cooks, restaurateurs, bakers, coffee shopkeepers. In this process, communication with local Muslims and Turks in particular has been maintained through these places, and areas where these segments are culturally nourished have emerged. In this study, Turkish coffeehouses in Russia were considered, especially in terms of reflecting Turkish culture, and the origins of the operators, the cities where the coffeehouses are located and their working environments were tried to be examined.

Key Word: Labor, Russia ,Migration , Coffeehouse , Blacksea

XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Trabzon Gümrük Mukataasının İşletilmesinde Kadıları Rolleri

Bekir TÜTÜNCÜ[*]

ÖZET

Osmanlı taşra sisteminde kadıların bilinen idarî ve adlî meselelere ilâveten, merkez idaresi ve maliyesi tarafından kendilerine tevdi edilen ve imparatorluğun erken devirlerinden itibaren başta mukataa müfettişliği ve nazırlığı olmak üzere birtakım mali ve ekonomik işlerle de ilgilendikleri bilinmektedir. İmparatorluğun önemli gümrük mukataalarından biri olan Trabzon gümrük mukataası hususunda Trabzon kadısının mutat meselelere ilaveten, tüccar-tüccar, gümrük emini-tüccar, gümrük emini-vakıf câbisi, eski-yeni gümrük eminleri arasında meydana gelen ticari ve mali ihtilafları kanunnamelerin çizdiği sınırlar ve bilirkişilerden edindiği tecrübî bilgilerden hareketle çözmeye çalıştığı meseleler de bulunuyordu.

Bilhassa XVII. yüzyıl gibi siyasi, idari ve sosyal krizlerin yaşandığı bir dönemde maliye bürokrasisinin, imparatorluğun merkezden uzak bölgelerindeki gelir-gider kalemlerinin ahvalini sorgulatmak ve teftiş ettirmek gibi meselelerde bölge kadılarıyla iş birliği yaptığı bilinmekle beraber, Trabzon gümrük mukataası bağlamında merkez maliyesi tarafından Trabzon kadısına çeşitli konularda tezkireler, buyruldular, ferman ve beratlar gönderilmiş olup, bunların bir suretleri kadılar tarafından kayıt altına alınmışlardır. Tüm bunların yanında gümrük gelirlerinden maaş alan vazifelilerin mağduriyetlerinin giderilmesi adına kadı mahkemelerine başvurmaları ile yine maaşlarını gümrük gelirlerinden alan eyalet ve kapıkulu askerlerinin çeşitli konulardaki müracaatları, bölge kadılarının dolaylı surette Trabzon gümrük mukataası ile ilgili meselelere dahil oldukları saikler arasındaydı.

Bu çalışmada, imparatorluğun sosyal, ekonomik, askeri gibi pek çok alana inhisar eden meselelerde hem merkezin ve hem yerel bölgelerdeki unsurların başvurdukları ilk makam olan kadıların, tanzim ettikleri arzlar ve dava hüccetleri incelenmek suretiyle Trabzon gümrüğünün tevcihinde ve mukataa

[*] Karadeniz Teknik Üniversitesi, bekirtutuncu@outlook.com

olarak işletilmesindeki rolleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Bu yapılırken başta Trabzon şeriye sicilleri olmak üzere, yüzyılın ilk yarısında merkezde tutulmuş olan mühimme kayıtları ile başka mukataa ve gümrük mukataaları hakkında yapılmış muhtelif çalışmalar kaynak olarak kullanılacaktır.
Anahtar Sözcük:. Gümrük, Mukataa, Gümrük Emini, İltizam

ABSTRACT

It is known that in the Ottoman provincial system, in addition to the administrative and judicial matters, the *kadı* also dealt with a number of financial and economic affairs entrusted to them by the central administration and finance, notably as *mukataa müfettish* and *nazır* since the early period of the empire. In Trabzon customs mukataa, one of important customs mukataa of the Empire, in addition to the usual issues, the kadi of Trabzon also tried to resolve commercial and financial disputes between merchants and merchants, customs director (gümrük emini) and merchants, customs director and *Wakf Câbi*, and old and new customs officers within the limits set by the *kanunname* and based on the knowledge of experts.

Along with the fact that it is known that the fiscal bureaucracy cooperated with the regional kadi in matters such as inquiries and inspections of income and expenditure kinds in the regions far from the center of the empire, especially in a period of political, administrative and social crises such as the seventeenth century, in the context of the Trabzon customs mukataa, the central finance sent various *tezkire*, *buyruldu*, *ferman* and *berat* to the kadi of Trabzon on various issues, and copies of these were recorded by the kadi. In addition to all these, the applications of officials who received salaries from customs revenues to the kadi courts for the remedy of their victimization and the applications of provincial and kapıkulu soldiers, who also received their salaries from customs revenues, on various issues were among the reasons why the regional kadi were indirectly involved in the issues related to the Trabzon customs mukataa. This study will focus on the role of the kadi, who were the first authority to be consulted by both the centre and the local regions of the empire in matters involving social, economic and military issues, in the allocation of the Trabzon customs and its management as a mukataa by examining the *arz* and *dava hüccet* they issued. This will be done by using especially the Trabzon Sharia Registers, the *mühimme* records kept at the centre in the first half of the century, and various studies on other mukataa and customs mukataas as sources.

Key Word: Customs, Mukataa, Customs Director, Iltizam

ZAFERİ GÖRÜNÜR KILMAK: HODINSKA KUTLAMASI (1775)

Arş. Gör. Deniz ÇOLAK[*]

ÖZET

Osmanlı ve Ruslar arasında 1768 yılında başlayan savaş, 1774 yılında Küçük Kaynarca Barış Antlaşması'yla sona ermiştir. Kırım'ın bağımsızlığının kabul edildiği antlaşmayla Osmanlı Devleti büyük bir kayıp yaşarken, Ruslar stratejik anlamda önemli kazanımlar elde etmiştir. Bir yıl sonra Osmanlıların Küçük Kaynarca Antlaşması'nı tasdik etmesi üzerine düzenlenen kutlamalarda Rusların Karadeniz üzerindeki başarıları Moskovalılara duyurulmuştur. Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Türkler tarafından onaylandığı 1775 yılının Temmuz'unda Hodınska meydanında hazırlayacağı temsil için Mimar Bazanov'un aldığı talimat şu şekildedir: *"Daha sonra Kırım Yarımadasını kumdan inşa edeceksiniz ve balo salonu olarak kullanılmak üzere Kerç ve Yenikale'yi oraya yerleştireceksiniz. Karadeniz ışıklandırdığınız botlar ve gemilerle donatılacak."* Minyatür bir Karadeniz üzerinde hazırlanan ve Kırım ile ele geçirilen kaleleri temsil eden yapılarda 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı hakkında temsiller düzenlenmiş, ziyafetler verilmiş ve askerî ve politik kazanımlar kutlanmıştır. *The London Gazette*'in 29 Ağustos-2 Eylül 1775 tarihli nüshasında yer alan Hodınska'daki temsil, zafer kutlamalarını detaylı bir şekilde tasvir etmesi açısından dikkate değerdir. Bu çalışmada ilgili temsil, II. Katerina'nın iktidarını ve zaferlerini görünür kılmak amacıyla başvurduğu bir propaganda aracı olarak Karadeniz politikası bağlamında ele alınacaktır.

Anahtar Sözcük: Küçük Kaynarca, Kırım, Karadeniz, Hodınska, II. Katerina

[*] Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, denizkilic@ktu.edu.tr

ABSTRACT

MAKING VICTORY VISIBLE: THE KHODYNKA CELEBRATION (1775)

The war between the Ottomans and the Russians, which began in 1768, ended in 1774 with the Treaty of Küçük Kaynarca. While the Ottoman Empire suffered great losses as a result of the treaty, which recognised the independence of Crimea, the Russians made important strategic gains. A year later, during the celebrations following the Ottoman ratification of the Treaty of Küçük Kaynarca, the Russians' successes on the Black Sea were announced to Muscovites. The instructions to the architect Bazanov for the performance he was to prepare in Khodynka Square in July 1775, when the Treaty of Küçük Kaynarca was accepted by the Turks, read as follows: "You will then build the Crimean peninsula out of sand, and here you will build Kerch and Enikale as ballrooms. The Black Sea will be covered with boats and ships, which you will light." In buildings representing the conquered Crimean castles and built on a miniature version of the Black Sea, representations of the Ottoman-Russian War of 1768–1774 were held, banquets were held, and military and political achievements were celebrated. The report on Khodynka, which appeared in the 29 August-2 September 1775 issue of the London Gazette, is notable for its detailed description of the victory celebrations. In this study, the corresponding representation is II. It is discussed in the context of Black Sea policy as a propaganda tool with which Katerina wanted to make her power and her victories visible.

Key Word: Küçük Kaynarca, Crimea, Black Sea, Khodynka, Catherine II

SELÇUKLU TÜRKİYE'SİNE ADANMIŞ BİR ÖMÜR: HAYATI VE ESERLERİYLE PROF. DR. OSMAN TURAN (1914-1978)

Arş. Gör. Eyyüp YILMAZ[*]

ÖZET

1914 yılında Trabzon'da dünyaya gelen Osman Turan, 1935 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Ortaçağ Tarihi Kürsüsü'ne kaydolmuştur. Buradaki mezuniyetinden sonra aynı kürsüde asistanlığa intisap etmiş ve Ord. Prof. Mehmed Fuad Köprülü'nün öğrencilerinden biri olmuştur. Bu süreç Osman Turan için bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Zira Türk Tarih Kurumu'nun kurulmasıyla Türkiye'de milli bir tarihin inşası meselesi gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de tarih araştırmacılığını bilimsel ve metodolojik bir zemine kavuşturmak isteyen Köprülü, bir yandan eserler kaleme alırken diğer yandan öğrencilerini Türk tarihinin ihmal edilmiş çalışma sahalarına yönlendirmiştir. Bu hususta Osman Turan da Selçuklu Türkiye'sine dair araştırmalarına başlamıştır. Oldukça velud bir kalem olan Turan, ortaya koyduğu çalışmalarıyla bilim dünyasının ilgisine mazhar olmuştur. Farsça ve Arapça'nın yanı sıra Fransızca'ya da hâkim olması hasebiyle sadece kaynaklardaki bilgileri aktarmakla kalmamış aynı zamanda akıcı ve ikna edici üslubuyla yeni görüşler de ileri sürmüştür. Sahip olduğu bu hasletler nedeniyle şöhretini oldukça artan Turan, başta Köprülü olmak üzere Claude Cahen ve İrene Mélikoff gibi muhtelif âlimler tarafından takdirle karşılanmış ve zamanla Selçuklu tarihinde bir otorite hâline gelmiştir. Bu çalışma Osman Turan'ın hayatı ve eserlerini merkeze alarak oldukça meşakkatli ve girift birçok konuyu bünyesinde barındıran mezkûr sürecin nasıl gerçekleştiğini bazı dönüm noktalarına temas ederek açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcük: Osman Turan, Selçuklular, Türkiye, İslâmiyet

[*] Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, eyyp_yilmaz@hotmail.com

ABSTRACT

Born in 1914 in Trabzon, Osman Turan enrolled in the Department of Medieval History at Ankara University, Faculty of Language and History-Geography in 1935. After his graduation, he was appointed as an assistant in the same chair and became one of the students of Ord. Prof. Mehmed Fuad Köprülü. This process constituted a turning point for Osman Turan. Because with the establishment of the Turkish Historical Society, the issue of the construction of a national history in Turkey came to the agenda. In this context, Köprülü, who wanted to provide a scientific and methodological basis for historical research in Turkey, directed his students to the neglected fields of Turkish history while writing works on the one hand. In this regard, Osman Turan also began his research on Seljuk Turkey. Turan, who was quite a prolific writer, attracted the attention of the scientific world with his works. Being fluent in French as well as Persian and Arabic, he not only conveyed the information in the sources but also put forward new views with his fluent and convincing style. Due to these qualities, Turan, whose fame increased considerably, was appreciated by various scholars such as Claude Cahen and Irene Mélikoff, especially Köprülü, and became an authority in Seljuk history in time. This study focuses on the life and works of Osman Turan and examines how the aforementioned process, which involves many difficult and intricate issues, took place with some turns.

Key Word: Osman Turan, Seljuks, Turkey, Islam

OSMANLIDA VASİLİK KURUMU: TRABZON ÖRNEĞİ (1705-1735)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ÇİÇEK[*]

ÖZET

Vasilik müessesi İslam ve Osmanlı hukukunda bir nedenden ötürü himaye edilmesi gereken kısıtlıların muhafaza edilmesi için teşkil edilmiş bir kurumdur. İslam Hukukuna bağlı olarak Osmanlı Devleti'nde geliştirilen vesayet kurumu temelde bireylerin sözlü, mali ve fiili tasarrufta bulunması ile ilgili hukuki süreçlerin nasıl yürütüldüğü ele almıştır. Bu çalışmanın hazırlanmasında Osmanlı dönemi Trabzon'da 1705-1735 yılları arasını ihtiva eden Trabzon mahkeme kayıtlarına yansıyan vesayet ile ilgili tutanaklar esas alınarak hazırlanmıştır. Bu kayıtlardan elde edilen verilere göre Trabzon'da vasilik kurumunun uygulama alanları 3 başlık altında toplanmıştır. İlk olarak Trabzon sicillerine yansıdığı kadarıyla yetim ve öksüz bireylerin hayatlarını idame etmeleri için hukuki ve mali temsilci (vasi) tayin edilmesinin ne şekilde olduğu gözlemlenmiştir. Vasilikle ilgili sicillere yansıyan bir diğer husus bireylere kalan miras paylarının korunması ile ilgili vasi tayinleridir. Bu dönemde Trabzon'da mahkeme kayıtlarına göre vasiliğe dair bir diğer husus da zihinsel engelli ve yaşlı bireylerin mali ve fiili haklarının yerine getirilmesi için yapılan tayinlerdir.

Bu çalışmada elde edilen örneklerden yola çıkılarak kısıtlıların bakımı ve muhafazasında nasıl bir yöntem izlendiği sorgulanmıştır. Vasilerin görev ve sorumluluklarının neler olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler dönemin şartları içerisinde mali açıdan gıda ve eşya fiyatları üzerinden karşılaştırmalar yapılarak verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcük:. Osmanlı, Trabzon, Vasî, Vesâyet

[*] Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Tarih Bölümü, fcicek@erzincan.edu.tr

ABSTRACT

The institution of guardianship is an institution established in Islamic and Ottoman law to protect the limited people who need to be protected for some reason. The wardship institution developed in the Ottoman Empire based on Islamic Law basically deals with how the legal processes regarding the verbal, financial and actual disposition of individuals are carried out. The preparation of this study was based on the minutes regarding tutelage reflected in the Trabzon court records covering the years 1705-1735 in Trabzon during the Ottoman period. According to the data obtained from these records, the application areas of the guardianship institution in Trabzon are grouped under 3 headings. First of all, it was observed how the legal and financial representative (conservator) was appointed for orphans and orphans to sustain their lives, as reflected in the Trabzon records. Another issue reflected in the records regarding guardianship is the appointment of guardians regarding the protection of inheritance shares left to individuals. According to court records in Trabzon during this period, another issue regarding guardianship is the appointments made to fulfill the financial and actual rights of mentally disabled and elderly individuals.

Based on the samples obtained in this study, it was questioned what method was followed in the care and preservation of the disabled. An attempt has been made to understand what the duties and responsibilities of guardians are. The data obtained was tried to be given by making financial comparisons on food and goods prices within the conditions of the period.

Key Word: Ottoman, Trabzon, Vasî, Guardianship

KÖLE BÖLGELERİ" VE "KÖLE TOPLUMU" TARTIŞMALARI EKSENİNDE KIRIM HANLIĞI

Doç. Dr. Fırat YAŞA[*]

ÖZET

Osmanlı ve Kırım toplumunda kölelik, esaret, ticaret ve yaşam ekseninde giderek daha fazla bilimsel çalışmanın kaleme alındığı genişleyen bir sahadır. Konuşan mal (mâl-ı nâtık) addedilen bu insanların hangi yollarla esir edildiği, nasıl köleleştirildikleri, devlet ve toplum nazarında var oluş mücadeleleri (daha çok bireysel çabalar), hayat hikâyeleri, azat edilme serüvenleri ve hür birer insan olarak topluma ne ölçüde eklemlenebildikleri daha çok mikro ölçekli araştırmalarda ele alınmaktadır. Ancak Osmanlı ve Kırım toplumunda köleliğin "anlatı metni" niteliğinin ötesine geçebilmesi ve küresel kölelik çalışmalarına dahil edilebilmesi için kavramsal ve kuramsal bir dayanak etrafında şekillenmesi gerekliliği güncel tartışmalarda yerini alan bir yaklaşım olarak yükselmektedir.

Bu bildiri, Jeffrey Fynn-Paul'un köle bölgeleri (slaving zones) kavramsallaştırması ile Noel Lenski ve Catherine M. Cameron'un köle toplumu tartışmaları (slave society) ekseninde Kırım köleliğini yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. 1650-1750 sürecinde Kırım kadı sicillerinden derlenen veriler üzerinden makro ölçekli dönemsel değişim ve trendler somut hale getirilecektir. Bildirinin temel argümanı iki siyasi olayın, Kefe'nin Osmanlılar tarafından fethi (1475) ve Karlofça Anlaşması'nın (1699), Kırım Tatarlarının sosyo-ekonomik yaşamlarında köklü değişiklikler bıraktığı yönündedir. Kefe'nin fethi ve sonrasında 200 yıl kadar süren yağma akınları Kırım yarımadasının "slaving hub"'a dönüşmesine olanak vermiştir. Bu dönem, Kırım'da şehirlisinden köylüsüne, zengininden fakirine neredeyse hemen her kesimden insanın hanesinde kölelerin bulunduğu ve toplumda köle sahibi olmanın bir ayrıcalık veyahut zenginlik göstergesi olmadığı bir süreçtir. Karlofça Anlaşması (1699) ise Kırım Tatarlarının temel geçim kaynaklarının hızlı bir şekilde kurumasına, toplumda fiyat enflasyonu ve büyük iş gücü

[*] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, yasafirat@gmail.com

açığının oluşmasına yol açmıştır. Ayrıca yağma akınlarının azalması toplumda kölenin az bulunur hale gelmesine, hür insanların icâre anlaşmaları ile çalıştırılmaya başlanmasına ve yasal olmayan köleleştirmenin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Bildiride Kırım Kadı sicillerindeki kayıtların tematik değişimlerinden hareketle "kırılma noktası" ve "dönüşümün başlangıcı" şeklinde tanımlanan bu iki siyasi olayın Kırım toplumundaki izleri sürülerek Kırım'ın, köle bölgesi ve köle toplumu kavramsallaştırmaları arasında nerede durduğu üzerine değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Sözcük:. Kırım Hanlığı, yağma akınları, köle toplumu, Karlofça Anlaşması, yasal olmayan köleleştirme.

ABSTRACT

THE CRIMEAN KHANATE WITHIN THE FRAMEWORK OF DEBATES ON "SLAVING ZONES" AND "SLAVE SOCIETY

In Ottoman and Crimean societies, an expanding scholarly discourse delves into topics such as slavery, captivity, trade, and livelihood. This growing field of inquiry examines the intricate dynamics of enslavement, including the methods by which individuals, often referred to as speaking property (mâl-ı nâtık), were ensnared, the mechanisms of their subjugation, their struggles for recognition within the state and society, primarily through individual efforts, their life narratives, journeys to manumission, and their subsequent integration into society as freed individuals. However, discussions regarding slavery within Ottoman and Crimean contexts increasingly emphasize the necessity to transcend mere narrative accounts and establish a conceptual and theoretical foundation for its integration into the broader study of global slavery. This imperative has emerged as a prominent aspect of contemporary scholarly discourse.

This paper aims to reassess slavery in Crimea within the framework of Jeffrey Fynn-Paul's conceptualization of "slaving zones" and the discussions on "slave society" by Noel Lenski and Catherine M. Cameron. Using data compiled from Crimean qadi court records from 1650-1750, macro-scale periodical changes and trends will be interpreted. The primary argument of the paper is that two significant political events, namely the Ottoman conquest of Caffa (1475) and the Treaty of Karlowitz (1699), left profound socio-economic changes in Crimean Tatar livelihoods. The conquest of Caffa and subsequent two centuries of raiding facilitated the transformation of the Crimean Peninsula into a "slaving hub." This period witnessed almost every segment of Crimean society, from urban to rural, rich to poor, housing slaves, demonstrating that slave ownership was not merely a privilege or a sign of wealth. The Treaty of

Karlowitz (1699) resulted in the rapid depletion of the primary sources of income for Crimean Tatars, leading to price inflation and the emergence of a significant labor shortage in society. In addition, the decrease in raiding activities led to a scarcity of slaves, the commencement of hiring free individuals through indentured service contracts (icâre), and the increase of illegal enslavement. Drawing upon thematic shifts in Crimean qadi court records, this paper will evaluate the traces of these two political events, defined as "turning points" and the "beginning of the transformation," to assess Crimea's position between the conceptualizations of a "slaving zone" and a "slave society.

Key Word: Crimean Khanate, slave raids, slave society, treaty of Karlowitz, illegal enslavement.

SÖZLÜ TARİH TEMELİNDE ASALA'NIN TRABZON'DA BIRAKTIĞI İZLER

*Gökçe SEVİM**

ÖZET

ASALA, yakın tarihte Türk Devletine karşı organize olmuş ve yıkıcı faaliyetler yürütmüş terör örgütlerden biridir. ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia - Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu) 1973-1984 yılları arasında dünya çapında 16 farklı ülkedeki Türk diplomatlarına karşı suikast eylemlerinde bulunmuştur. ASALA Türk diplomatlarını hedef almıştır. Bunun yanı sıra hedef haline gelen Türk diplomatlarının aile bireyleri ve tesadüfen olay yerinden geçen sivil insanlar da hayatlarını kaybetmiştir. ASALA'nın gerçekleştirdiği 84 farklı kanlı eylemde 299 kişi yaralanmış ve 46 kişi hayatını kaybetmiştir. ASALA Türkiye'ye maddi ve manevi zarar vermekle beraber uluslararası arenada Türkiye aleyhine kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır.

Bu çalışmada sözlü tarih temelinde ilgili yazılı kaynaklar kullanılarak ASALA terör örgütünün saldırılarının Trabzon kamuoyuna yansımaları ortaya konacaktır. 1975 – 1984 yılları arasında Trabzon'da yaşayan ve ASALA terör örgütünün faaliyetlerini takip etmiş kişilerle röportajlar yapılacaktır. Söz konusu röportajlardan elde edilen bulgular tasniflenerek ilgili döneme ait yazılı kaynaklarla kaynaştırılacaktır. Çalışmada ana kaynaklar olarak döneme şahitlik etmiş 20 kişi ile yapılan röportajlar ve dönemin gazeteleri, dergileri ve konuyla alakalı telif çalışmalar kullanılacaktır. Röportaj yapılacak kişilerden ikisi Trabzon doğumlu olmasa da ASALA'nın eylemlerini gerçekleştirdiği 1975–1984 yılları arasında Trabzon'da bulunan kişilerden olacaktır. Diğer 18 kişi ise Trabzon doğumlu olup adı geçen tarihler arasında Trabzon'da ikamet edenlerden oluşacaktır. Röportaj yapılacak kişiler farklı meslek gruplarından seçilecektir. Ayrıca değişik siyasal görüşte olmalarına da özen gösterilecektir.

* Karadeniz Teknik Üniversitesi, gokcesevim@outlook.com.tr

Anahtar Sözcük: ASALA, Ermeniler, terör, Trabzon, terör örgütü

ABSTRACT

ASALA is one of the terrorist organizations that has organized and carried out destructive activities against the Turkish State in recent history. ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia) carried out assassination actions against Turkish diplomats in 16 different countries around the world between 1973 and 1984. ASALA targeted Turkish diplomats. In addition, family members of Turkish diplomats who became targets and civilians who happened to pass by the scene lost their lives. In 84 different bloody actions carried out by ASALA, 299 people were injured and 46 people lost their lives. While ASALA caused material and moral damage to Turkey, it also tried to create public opinion against Türkiye in the international arena.

In this study, the reflections of the attacks of the ASALA terrorist organization on the public opinion of Trabzon will be revealed by using relevant written sources on the basis of oral history. Interviews will be conducted with people who lived in Trabzon between 1975 and 1984 and followed the activities of the ASALA terrorist organization. The findings obtained from these interviews will be classified and integrated with written sources from the relevant period. Interviews with 20 people who witnessed the period and newspapers, magazines and copyrighted works related to the subject will be used as the main sources in the study. Although two of the people to be interviewed were not born in Trabzon, they were people who were in Trabzon between 1975 and 1984, when ASALA carried out its actions. The other 18 people were born in Trabzon and resided in Trabzon between the mentioned dates. The people interviewed will be selected from different professional groups. In addition, care will be taken to ensure that they have different political views.

Key Word: ASALA, Armenians, terror, Trabzon, terrorist organization

18. YÜZYIL TRABZON'UNDA NEZİR UYGULAMALARI

Dr. Öğr. Üyesi Miraç TOSUN[*]

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nda nezir, sayısı az olsa da yapılan nitelikli çalışmalarda da gösterildiği üzere 17.yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan ve Tanzimat'a kadar devam eden süreçte etkin bir şekilde devreye sokulan özellikle devlet nizamının taşrada sürdürülebilmesi için uygulamaya koyulan önemli yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre halk aralarında eşkıya barındırmamayı devlete karşı taahhüd ediyor aksi halde belirlenen bir meblağı çoğunlukla devlet hazinesine ödemesi gerekiyordu. İmparatorluğun genel sathında yapılan bu uygulamayla devlet bilhassa asayiş ve güvenliğin temin edilmesinin yanında otoritesini yeniden tesis etmeyi amaçlıyordu. Toplum devlet sözleşmesinin yeniden inşası anlamına da gelebilecek nezir, şehirlerde nizamın yeniden tesisi için halkın devlete vermiş olduğu iktisadi bir taahhüt olarak görülebilirse de bu devlet tarafından çoğunlukla cebri bir şekilde işletilmiştir. Devletin toplum karşısında en önemli görevlerinden biri olan halkını güvenlik içinde yaşatma prensibi özellikle 18.yüzyıla ait pek çok belgede görülebileceği üzere yerine getirilememiş bir misyon olarak tebarüz etmektedir.

Bu noktadan hareketle imparatorluğun taşra idaresinde önemli dönüşümlerin yaşandığı 18.yüzyılda önemli bir eyalet merkezi olan Trabzon'daki nezir uygulamaları bu bildiride ele alınmaya çalışılacaktır. Yüzyıl boyunca şehirde pek çok ısyan ve eşkıyalık girişiminin var olduğu bilindiğinden nezir uygulamasının bu durumu engellemedeki rolü ifade edilecektir. Bu yapılırken Osmanlı arşivindeki nezir kayıtları için hususen tutulan defterler ile Trabzon kadı sicilleri kaynak olarak kullanılacaktır.

Anahtar Sözcük: 18. Yüzyıl-Trabzon-Nezir-Eşkıyalık

[*] Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, tosunmirac@gmail.com

TRABZON-AŞAĞIHİSAR SURLARININ ''PAZARKAPI''SINDA GELENEKSEL EVLER

Hatice Aslıhan ÇITLAK[*] & Doç. Dr. Fulya Üstün DEMİRKAYA[*]

ÖZET

Trabzon, stratejik konumu ve liman şehri olması nedeniyle tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Kentin mimari dokusu bu medeniyetlerin mimarisi, sosyal yapısı ve kültürlerinin katmanlaşmasıyla oluşurken toplumların gelenekleri ve yaşayış farklılıklarından etkilenmiştir. Bu farklılıklar bölgede yapılan evlerin birçok özelliğine yansımış, kültür farklılıklarından kaynaklı ihtiyaçların değişimi plan tipolojileri, cephe özellikleri ve kullanılan malzemeleri etkilemiştir. Trabzon evleri, sokaktan yüksek bir dış duvarla ayrılırlar. Genel olarak bahçe içinde yer alırlar. Evler genellikle iki katlıdır ancak geç dönemlerde üç katlı evler ve taş malzeme kullanımı da yaygınlaşmıştır. Giriş cephesinde çoğunlukla çıkmanın bulunduğu, iç ve orta sofalı plan tiplerine rastlanmaktadır.

Bu çalışmada, şehrin denize en yakın yerleşim bölgesinde bulunan Pazarkapı Mahallesi'nde yer alan geleneksel evler ve bu evlerin oluşturduğu doku ele alınmıştır. Kentin limana ve ticaret yollarına yakın Aşağıhisar bölgesinde yer alan mahalle ticari yapılar ve evlerden meydana gelen bir dokuya sahiptir. Pazarkapı Mahallesi ve bu mahallede yer alan evlerin çalışmanın konusu olması nedenleri; yoğun ev stoğuna sahip olmasına karşın sur içine göre daha az incelenmiş olması; geleneksel evlerden oluşan dokunun Ortahisar'dan Aşağıhisar'a uzandığı yerleşim alanı olmasına karşın mahallenin çalışmalarda "ticaret bölgesi kimliği" ile öne çıkmasıdır.

Çalışmada günümüzde ayakta olan 10 ev örneğine odaklanılırken, Şeriyye sicilleri, eski fotoğraflar ve haritalar ışığında Pazarkapı evlerinin yerleşim düzeni, içeride ve dışarıda yer alan mekânlar ve bu mekânların organizasyonu gibi belgelere yansıyan, mimarlık tarihi bağlamında bize ışık olabilecek veriler değerlendirilmiştir.

[*] KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, asli_citlak@hotmail.com
[*] KTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Anahtar Sözcük: Trabzon, geleneksel konut, Pazarkapı, şeriyye sicili

ABSTRACT

Trabzon has hosted many civilizations throughout history due to its strategic location and being a port city. While the architectural texture of the city was formed by the layering of the architecture, social structure and cultures of these civilizations, it was affected by the traditions and lifestyle differences of the societies. These differences were reflected in many features of the houses built in the region, and the change in needs resulting from cultural differences affected the plan typologies, facade features and materials used. Trabzon houses are separated from the street by a high external wall. They are generally located in the garden. Houses are generally two-storey, but in recent times three-storey houses and the use of stone materials have also become common. Plan types with interior and central sofas, mostly with projections on the entrance façade, are encountered.

In this study, traditional houses and the texture created by these houses in Pazarkapı District, which is the closest residential area of the city to the sea, are discussed. Located in the Aşağıhisar region of the city, close to the port and trade routes, the neighborhood has a texture consisting of commercial buildings and houses. The reasons why Pazarkapı Neighborhood and the houses in this neighborhood are the subject of the study; Although it has a dense house stock, it has been less examined than the city walls; Although it is a residential area where the texture of traditional houses extends from Ortahisar to Aşağıhisar, the neighborhood stands out in the studies with its "trade zone identity".
While the study focuses on 10 examples of houses that are still standing today, data such as the layout of Pazarkapı houses, the spaces inside and outside, and the organization of these spaces, which can shed light on the context of architectural history, were evaluated in the light of Sharia registers, old photographs and maps.

Key Word: Trabzon, traditional housing, Pazarkapı, şeriyye registry

KENTSEL HAFIZA MEKÂNI OLARAK TRABZON MEZARLIKLARI: DÜN-BUGÜN EKSENİNDE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Hatice BELGE & Prof. Dr. Ömer İskender TULUK[*]

ÖZET

Trabzon'a ilişkin zengin bir koleksiyona işaret eden eski kartpostal ve fotoğraflar şehrin hafızası pek çok mekânın bugüne ulaşamadığı gerçeğini de çarpıcı şekilde ortaya koyar. Modern araştırmalar Trabzon şehrinin gördüğü en keskin fiziksel dönüşümlerden birisinin Rus işgali döneminde yaşandığı konusunda hemfikirdir, ancak geç Osmanlıyla birlikte erken Cumhuriyet yıllarının kentsel dinamiklerinin de pek çok yerde olduğu gibi bu şehir için de kentsel hafıza kayıplarının önemli kaynağını oluşturduğu anlaşılır. Bu yıllarda modern bir şehir yaratma uğruna "istimlak"leri odağına alan imar uygulamaları, şehri bir tür "kentsel demans" illetine sürükleyen dramatik sonuçların görünür müsebbiplerinden birisi gibidir.

Bu çalışma, başta şehir eşrafının ve son dönem valilerinin defnedildiği şehrin şehzade külliyesi İmâret-i Hatuniye'nin haziresi olmak üzere, şehrin muhtelif bölgelerine yayılmış pek çok mezarlığın sistematik bir yöntemle izini sürme, haritalandırma ve günümüzdeki durumları üzerinden yok oluşlarına ilişkin genel bir değerlendirme yapma iddiasındadır. Bir başka ifadeyle, bir tür kentsel hafıza mekânı olan ve kent belleğinde derin izler bırakan mezarlıkların ortadan kalkışlarına ilişkin görünür nedenler üzerine genel bir değerlendirme yapmak bu çalışmanın ana hedefidir.

Anahtar Sözcük: Trabzon, mezarlık, imar, hafıza mekânı.

[*] Karadeniz Teknik Üniversitesi

ABSTRACT

TRABZON CEMETERIES AS A PLACE OF URBAN MEMORY: A GENERAL EVALUATION ON THE AXIS OF YESTERDAY-TODAY

Old postcards and photographs, which point to a rich collection of information about Trabzon, also reveal the fact that many places of the city's memory have not survived to this day. Modern research agrees that one of the most dramatic physical transformations the city of Trabzon underwent was during the Russian occupation. However, it is understood that the urban dynamics of the late Ottoman as well as the Republican years constitute an important source of urban memory losses in this city as in many other places. In these years, zoning practices that focused on "expropriations" for the sake of creating a modern city seem to be one of the visible causes of the dramatic results that dragged the city into a kind of "urban dementia".

This study claims to systematically trace and mapping many cemeteries scattered in various parts of the city, especially the cemetery of Imâret-i Hatuniye, the city's prince complex where the city notables and the governors of the last period were buried, and to make a general assessment of their disappearance through their present conditions. In other words, the main objective of this study is to make a general assessment of the visible reasons for the disappearance of cemeteries, which are a kind of urban memory space and leave deep traces in urban memory.

Key Word: Trabzon, cemetery, zoning, memory space.

Antik Çağ'da Trapezous (Trabzon) ve Çevresinde Yaşayan Otokton Halkların Karakteristik Özellikleri Üzerine Bir Değerlendirme

*Öğr. Gör. Hatice Tuğba AKDOĞAR AKBULUT**

ÖZET

Antik Çağ Pontos Bölgesi'nin önemli bir liman kenti olarak bilinen Trapezous, stratejik bir bölgede kurulmuş olması nedeniyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve yakın coğrafyasıyla tarihin farklı zamanlarında çeşitli halklar tarafından iskân edilmiştir. Trapezous ve çevresinde ikamet ettikleri bilinen bölgenin otokton halklarını incelemeye çalıştığımız dönemin eldeki yazılı kaynakları, antik dönem Hellen ve Romalı yazarların bu bölgeyi tanıma çabası içinde kaleme aldıkları az sayıdaki çalışmalarıyla sınırlı kalmıştır. Bu çalışmalarda da bölgede yaşayan otokton halklar üzerine oldukça göreceli ve az bilgi bulunmaktadır. Ancak bu sınırlı kaynaklar dahi bölgede yaşayan otokton halkların karakterinin şekillenmesinde büyük oranda coğrafi şartların etkili olduğunu bizlere açıkça göstermektedir. Zira bölgenin engebeli ve dağlık yapısı yakın yerleşimlerdeki farklı küçük toplulukların kaynaşmasına engel teşkil etmiş, hatta burada güçlü bir siyasi oluşumun gerçekleşmesini önlemiştir. Nitekim güçlü bir siyasi otorite altında dahi söz konusu bu halklar, doğal yaşamlarına ve kendi mücadelelerine devam ederek otorite geleneklerinden uzak, kendi ananeleriyle varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kısacası Antik Çağ'da bu coğrafyada yaşayan halkların kendilerine özgü dilleri ve adetleriyle bazen de abartılı bir söylemle ifade edilen vahşilikleriyle ün kazandığı görülmüş, onların bu davranış ve yaşam sitillerine olan yansımada denizinin dalgalı ve fırtınalı, coğrafyasının engebeli, ikliminin sürekli yağışlı, havasının ise buhranlı olmasının birer etken olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu bu çalışmada Antik Çağ'da Trapezous ve çevresinde yaşayan otokton halkların karakteristik özellikleri dönemin Hellen ve Roma kaynakları

* Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü; Karadeniz Stratejik Uygulama ve Araştırma Merkezi,
haticetugba.akdogar@erdogan.edu.tr

çerçevesinde incelenmiş, elde edilen tasvirler günümüz bölge insanının karakteristik özellikleri ile karşılaştırılarak bir değerlendirme yapılmıştır.
Anahtar Sözcük: Antik Çağ, Pontos Bölgesi, Trapezous (Trabzon), Otokton Halk, Hellen-Roma Kaynakları

ABSTRACT

AN EVALUATION ON THE CHARACTERISTIC FEATURES OF THE AUTOCHTONOUS PEOPLES LIVING IN TRAPEZOUS (TRABZON) AND ITS VICINITY IN ANCIENT AGE

Trapezous, known as a significant port city of the Pontus Region in ancient age, has hosted numerous civilizations due to its location in a strategic region and has been inhabited by diverse peoples at different times in history with its close geography. The existing written sources of the period in which we tried to investigate the autochthonous peoples of the region known to reside in Trapezous and its vicinity were limited to the few works written by ancient Greek and Roman writers in an effort to get to know this region. Moreover, in these studies, there is relative and little information about the autochthonous peoples living in the region. However, even these limited sources clearly show us that geographical conditions are largely effective in shaping the character of the autochthonous peoples living in the region. The rugged and mountainous terrain of the region prevented the assimilation of different small communities in nearby settlements and even impeded the establishment of a robust political entity. As a matter of fact, even under a robust political authority, these peoples continued their natural life and their own struggles and continued their existence with their own traditions, away from the traditions of authority. In short, it has been seen that the people living in this geography in the ancient age gained fame with their distinctive languages and customs, and with their wildness, sometimes expressed in exaggerated discourse, and it has been determined that the wavy and stormy sea, the rugged geography, the constantly rainy climate, and the depressing weather, all of which influenced their behaviors and life styles.

In this study, the characteristic features of the autochthonous peoples living in Trapezous and its vicinity in the ancient age were examined within the framework of Greek and Roman sources of the period, and an evaluation was made by comparing the obtained depictions with the characteristic features of today's people in the region.
Key Word: Ancient Age, Pontos Region, Trapezous (Trabzon), the Autochthonous Peoples, Greek - Roman Sources

ERKEN CUMHURİYET TÜRKİYE'SİNDE YABAN DOMUZU ALGISI VE DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ'NDEKİ YANSIMALARI (1923-1938)

Arş. Gör. İbrahim Yusuf Karagöz[*]

ÖZET

Bu çalışma 1920'li ve 1930'lu yıllar Türkiye'sinde önemli bir problem haline gelmiş yaban domuzları üzerine modern ulus devletin geliştirdiği perspektif ve bu perspektifin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde nasıl pratiğe döküldüğü hakkındadır. Bunun için çalışmanın merkezine 1926 yılında yürürlüğe konan "Muzır Hayvanların İtlafı Hakkında Kanun" alınmıştır. Kanun etrafında dönen meclis tartışmaları *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri* üzerinden takip edilmiş ve milletvekillerinin sahip oldukları yaban hayatı algısının iktisadi perspektiften geliştirildiği anlaşılmıştır. İnsan-yaban domuzu çatışmasının arkasında yatan muhtemel sebepleri dikkate almayan milletvekilleri yaban domuzlarının toptan itlafı yönünde karar almışlardır. Milli ve askeri bir söylemin de eşlik ve tahkim ettiği ve geç dönem Osmanlı Devleti yaban hayatı algısıyla devamlılıklar arz eden bu perspektif, 1930'lu yıllarda insan-yaban hayatı çatışmasının tarımsal araziler üzerinde çeşitli sebeplerden ötürü yoğun bir şekilde yaşandığı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde pratiğe dökülmüştür. 1935 yılında İsmet İnönü'nün de tespit ettiği üzere bu bölgede neredeyse bir doğal afet haline gelmiş yaban domuzu istilası karşısında maddi imkânsızlıklar – dönemin ulusal gazetelerinden takip edildiği şekliyle – mücadelenin istenilen şekilde yürütülmesini engellemiştir.

Anahtar Sözcük: Doğu Karadeniz, yaban hayatı, yaban domuzu, itlaf, tarımsal üretim

ABSTRACT

[*] Bursa Uludağ Üniversitesi, ibrahimyusufkaragoz@uludag.edu.tr

This study examines the perspective developed by the modern nation-state regarding the significant problem of wild boars in Turkey during the 1920s and 1930s, and how this perspective was practiced in the Eastern Black Sea Region. For this purpose, this study focuses on the "Law on Extermination of Harmful Animals" which was enacted in 1926. Parliamentary discussions around the law were followed via *Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri*, which reveals that the perception of wildlife among the deputies were shaped from an economic perspective. Deputies who did not take into consideration the potential reasons behind the human-wild boar conflict decided on the wholesale extermination of wild boars. This perspective, accompanied and reinforced by a nationalist and militarist discourse and bearing continuity with the perception of wildlife prevalent in the late Ottoman State, was put into practice in the Eastern Black Sea Region in the 1930s, where conflicts between humans and wildlife were intensively experienced on agricultural lands due to various reasons. However, as the national newspapers of the time indicates, the material constraints prevented the authorities from conducting the struggle against the wild boar invasion, which, as noted by İsmet İnönü in 1935, had become almost a natural disaster in the region, as it was desired.

Key Word: Eastern Black Sea, wildlife, wild boars, extermination, agricultural production.

17. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA TRABZON'DA EKMEK YAPIMI VE EKMEKÇİLER ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER

Prof. Dr. Kenan İNAN[*]

ÖZET

Bu bildirimizde 17. Yüzyılın ikinci yarısında Trabzon'daki habbazlar (ekmekçiler), ekmek fiyatları, mesleklerini ilgilendiren meseleler ve şehrin günlük hayatında nasıl yer aldıklarına dair bilgiler verilecektir. Bildirinin oluşturulmasında kaynak olarak H. 1058-1079/M.1648-1669 yılları arasına tekabül eden Trabzon mahkeme kayıtları kullanılacaktır. Kayıtlardan elde edilen bilgilere göre özellikle ekmek fiyatlarının toplum için büyük önem taşıdığı ve ilgili tartışmaların kayıtlara yansıdığı görülmektedir. Bu tartışmalar ve ekmeğe verilen önem halkın günlük diyetinde ekmeğin büyük rol oynadığını fikrini vermektedir. Ekmek fırınlarının
Trabzon'un değişik mahallerine dağıldığı ve zaman zaman satışlara konu olduğu görülmektedir. Satışı gerçekleştirilen fırınların en azından dış yapılarının tanımlanarak bazı müştemilatı hakkında bilgi verilmektedir. Fırın satıcıları ve alıcılarının statülerine bakıldığında ilginç bir şekilde şehrin önde gelen bir kısım yöneticilerinin de fırın sahibi olduğu tespit edilmiştir. Bu durum 17. yüzyılda Osmanlı Devletinde gittikçe artan oranda ortaya çıkan yetki kargaşasının ya da istismarının (askeri, reaya) bir tezahürü olarak değerlendirilmektedir. Trabzon ve çevreleyen sahil bölgelerinin iklim özellikleri ile tahıl tarımına uygun olmadığı bilinmektedir. Bu durumun çalışmanın kapsadığı zaman aralığında da böyle olduğu ve ekmek için gereken buğday ve diğer tahılların şehre büyük ölçüde dışarıdan getirildiği anlaşılmaktadır. Buğday getirilen yerler arasında Anadolu'nun değişik bölgeleri olmakla birlikte özellikle Balkanlardan bilhassa Varna çevresinden şehre buğday getirildiği ve ekmek yapımı için işlendiği anlaşılmaktadır. Ekmek yapımı için ortaklık kurarak buğday işlemenin bir iş kolu olarak bazen karlı bir yatırım olduğu ancak tartışmalar dan da uzak olmadığı anlaşılmaktadır.

[*] Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, inan@erzincan.edu.tr

Buğdayın yanı sıra ekmek yapımı için Trabzon'a dışarıdan un getirildiği ve tartma işlemlerinin vergiye konu olduğu görülmektedir. Ekmekçilerin kendi Ekmekçi başlarını seçmede yetki sahibi oldukları, fiilleri ve durumundan memnun olmadıkları ekmekçi başını değiştirebildikleri görülmektedir. Bildirimizin belirtilen zaman diliminde Trabzon şehrinin sosyal ve kültürel hayatının farklı bir alanına ışık tutacağı kanaatindeyiz.

SAFEVİ TARİHÇİSİ HASAN-I RUMLU'NUN AHSENÜ'T-TEVARİH ADLI ESERİNE GÖRE TİMURLU, AKKOYUNLU VE KARAMANOĞULLARI - OSMANLI İLİŞKİLERİNDE TRABZON KOMNENOSLARI VE KARADENİZ BÖLGESİ ŞEHİRLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Kemal TAŞCI[*]

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin Anadolu Beylikleri ve Anadolu'daki Türkmen aşiretleri ile ilişkileri nedeniyle Safevi tarikatının devletlileşme sürecinde / şeyhlikten şahlığa geçişinde Osmanlı Devleti'ne küsen Türkmenlerin "Şaha Yürüyüş" hareketine katılan Emir Sultan-ı Rumlu'nun torunu olan Safevi tarihçisi Hasan-ı Rumlu'nun Ahsenü't-Tevarih adlı eseri Safevi tarihi ile Safevilerin siyasî ve askerî rakiplerinin tarihleri için önemli olduğu kadar Safevilerin mevcut ve muhtemel sınırları içinde yer alabilecek coğrafyalardan Azerbaycan, İran, Horasan, Mazenderan, Gilan, Taberistan, Harezm, Maveraünnehr, Kirman, Irak, Şam (Suriye), Gürcistan ve Anadolu tarihi için de çok önemlidir. Özellikle atalarının Türkiye (Anadolu, Rum)'den Safevi hakimiyetindeki Azerbaycan'a göç etmiş olmaları Hasan-ı Rumlu'nun eserinde Anadolu tarihine özel ilgi göstermesine neden olmuştur. Safevilerin Anadolu, Azerbaycan ve Irak coğrafyalarında siyasi ve askeri rakibi olan Osmanlı Devleti'nin Safeviler öncesi Safevilerin selefi olan Timurlular, Akkoyunlular ve onların müttefiki olan Anadolu Beyliklerin bahusus Karamanoğulları Beyliği ile olan siyasi ve askeri rekabetlerini eserinde iyi bir şekilde tahlil etmeye çalışmıştır. Hasan-ı Rumlu, ayrıca Osmanlıların Balkan siyaseti hakkında diğer Safevi tarihlerinde yer almayan bilgileri de eserine eklemesi nedeniyle Osmanlı-Safevi ilişkilerinin Avrupa boyutunu tahlil etmeye çalışmıştır . Bu açıdan diğer Safevi tarihçilerinden tefrik edilen Hasan-ı Rumlu, özellikle mezkûr ilişkilerden Doğu

[*] Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ktasci@erzincan.edu.tr

ve Orta Karadeniz Bölgesi'ne hâkim olan Trabzon Komnenos Hanedanı ve hâkim oldukları şehirlerin siyasi ve askeri tarihlerine dair de önemli bilgiler vermektedir. Timurlu, Akkoyunlu ve Anadolu Beylikleri-Osmanlı ilişkilerinde Osmanlıların özellikle Akkoyunluların müttefiki olan Trabzon Komnenos Hanedanı'nı yıkması ve 1461 yılındaki Trabzon'un fethi ile Doğu Karadeniz Bölgesi şehirlerini ilhakı ve bu nedenle Safeviler ile siyasi rekabetlerinin tarihî kökenini irdelemeye çalışmıştır. Bu çalışmada Hasan-ı Rumlu'nun Ahsenü't-Tevarih adlı eserinde mevcut bilgilerin özellikle Osmanlı tarihçilerin eserleri ile karşılaştırmalı bir tahlili yapılacaktır.

Anahtar Sözcük: Hasan-ı Rumlu, Ahsenü't-Tevarih, Timulular, Akkoyunlular, Karamanoğulları, Komnenoslar, Osmanlılar, Trabzon, Canik, Bayburt

ABSTRACT

ACCORDING TO SAFAVI HİSTORIAN HASAN-I RUMLU'S WORK NAMED AHSANU'T-TEWARİKH, TRABZON COMNENOS AND BLACK SEA REGION CITIESI IN TIMURID, AQQOYUNLU AND KARAMANID - OTTOMAN RELATIONS

Safavid historian Hasan-i Rumlu, who is the grandson of Amir Sultan-ı Rumlu, participated in the "Şaha Yürüyüş Departure/Refuge in Shah" movement of the Turkmens who were offended against the Ottoman Empire during the nationalization process of the Safavid sect / transition from sheikh to shah due to the relations of the Ottoman Empire with the Anatolian Principalities and the Turkmen tribes in Anatolia. Hasan-ı Rumlu's work named Ahsanu't-Tewarikh is important for the history of the Safavids and the history of the political and military rivals of the Safavids, as well as the geographies that may be located within the current and possible borders of the Safavids, it is also very important for the history of such as Azerbaijan, Iran, Khorasan, Mazenderan, Gilan, Tabaristan, Khwarezm, Transoxiana, Kirman, Iraq, Damascus (Syria), Georgia and Anatolia. Especially the fact that his ancestors migrated from Türkiye (Anatolia, Greek) to Azerbaijan under Safavid rule caused Hasan-i Rumlu to show special interest in Anatolian history in his work. In his work, he tried to analyze well the political and military rivalry of the Ottoman State, which was the political and military rival of the Safavids in Anatolia, Azerbaijan and Iraq, with the Timurids, Aqqoyunlus, the predecessors of the Safavids before the Safavids, and the Anatolian Principalities, which were their allies, especially with the Karamanid Principality. Hasan-i Rumlu also tried to analyze the European dimension of Ottoman-Safavid relations, as he included in his work information about the Balkan politics of the Ottomans that was not included in other Safavid histories. In this respect, Hasan-i Rumlu, who is distinguished from other Safavid historians, also provides important information about the

Trabzon Comnenos Dynasty, which dominated the Eastern and Central Black Sea Region due to the aforementioned relations, and the political and military history of the cities they dominated. In Timurid, Aqqoyunlu and Anatolian Principalities-Ottoman relations, he tried to examine the historical origins of the Ottomans' destruction of the Trabzon Comnenos Dynasty, which was especially the ally of the Aqqoyunlus, and the annexation of the cities of the Eastern Black Sea Region with the conquest of Trabzon in 1461, and therefore their political rivalry with the Safavids. In this study, a comparative analysis of the information available in Hasan-i Rumlu's work titled Ahsanu't-Tewarikh will be made, especially with the works of Ottoman historians.

Key Word: Hasan-i Rumlu, Ahsanu't-Tewarikh, Timurid, Aqqoyunlu, Karamanid, Comnenos, Ottomans, Trabzon, Canik, Bayburt

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E ARTVİN BÖLGESİNDE İDARİ YAPI

Prof. Dr. Muammer DEMİREL[*]

ÖZET

Gürcü krallıkları yönetiminde olan Çoruh havzası Kanunî Sultan Süleyman'ın İkinci İran Seferi sırasında fethedilmeye başlanmıştır. 1549 yılında Tortum, Nihah, Pertekrek kaleleri fethedilmiş, ileri harekete devam eden Osmanlı kuvvetleri 1550 yılından Livane ve devamında Ardanuç, İmerhev ve Şavşat fethedilmiştir. Yeni fethedilen bu yerler sancak olarak Erzurum Beylerbeyliğine başlanmıştır. Başlangıçta sancak beyliklerine yerli Hıristiyan Beyler tayin edilmiş, ancak kısa bir zaman sonra bu beyler Müslüman olmuşlardır. Bu sancakların bir kısmı yurtluk ve ocaklık olarak verilmiştir. Ahıska bölgesi 1578 tarihinde fethedilip Çıldır Eyaleti kurulunca Artvin bölgesindeki Pertekrek, Livane-i Ulya, Nisf-i Livane, Ardanuç, Şavşat sancakları bu eyalete bağlanmıştır. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Çıldır Eyaletinin merkezi olan Ahıska Rusya tarafından işgal edilmiş, Ahıska'nın işgalinden sonra bir müddet daha Çıldır Eyaleti varlığını sürdürdü ise de daha sonra lağvedilerek bağlı sancaklar da yakınlığına göre Erzurum ve Trabzon vilayetlerine bağlanmıştır. 1864 Osmanlı Vilayet Nizamnamesi ile Artvin bölgesinde yer olan Hopa yeni kaza yapıldığı gibi önceden sancak olan Livane, Ardanuç, Şavşat, Kiskim (Pertekrek) kaza idari yapısına dönüştürülmüştür. "93 Harbi" sonunda imzalanan Ayastefanos ve Berlin anlaşmaları ile Elviye-i Selasa (Kars, Ardahan, Batum) sancakları savaş tazminatı olarak Rusya'ya terk edilirken Batum Sancağı içinde yer alan Livane, Ardanuç ve Şavşat kazları da Rusya'ya bırakılmıştır. Milli Mücadele sırasında 1921 yılından Livane (Artvin), Hopa, Ardanuç ve Şavşat Anavatan'a katılmış, 1924 yılında Artvin Vilayeti kurularak bu kurtarılan yerlerle birlikte Yusufeli kazası da Artvin Vilayetine bağlanmıştır. Artvin Vilayetinin ismi ve merkezi değiştirilmiş ise de daha sonra yeniden eski yeri ve ismi geri verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti devrinde Borçka, Murgul, Kemalpaşa ilçeleri teşkil edilerek günümüzdeki idari yapı oluşmuştur.

[*] Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, mdemirel@uludag.edu.tr

44 VE 45 NO.LU ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE KIRIM'DA HAYVANCILIK

*Dr. Metin BİLAL**

ÖZET

Karadeniz'in kuzeyinde tarihi bir yarımada olan Kırım, coğrafi olarak oldukça önemli bir konumdadır. Yarımada'da ticaret ve tarımla uğraşan kesimin dışında kalan insanlar büyük oranda hayvancılığa yönelmiştir. Yarımadanın iklimin ve yüzey şekillerinin çeşitli olması hayvancılık faaliyetleri için uygun ortam oluşturmuştur. Kuzeyde tahıl tarımının yapıldığı düzlükler, güneydeki dağlık alanların zirvelerindeki yaylalar hayvancılığın yoğunlaştığı kısımlardır. Şer'iyye sicilleri incelendiğinde göçebe kültürünün vazgeçilmez unsuru olan hayvancılık Tatarlar için oldukça önemli olduğu görülmektedir.
Bu çalışmada 1711-1725 yılları arasını kapsayan 44 ve 45 No.lu Şer'iyye sicilleri incelenmiştir. Sicil kayıtlarından hareketle bölgede yetiştirilen at, sığır, öküz ve deve gibi büyükbaş hayvanların yanı sıra koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanların tür ve kıymetleri tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcük:. Kırım, Ser'iyye Sicili, Hayvancılık.

ABSTRACT

Crimea, a historical peninsula in the nortth ot the Black Sea, is in a very important geographical location. People in the peninsula, other than those engaged in trade and agriculture, have largely turned to animal husbandry. The penınsula's diverse climate and surface shapes have created a suitable environment for animal husbandry activities. The plains where grain farming is done in the North and the plateaus at the peaks of the mountainous areas in the South are where animal husbandry is concentrated. When the sheriyye

* Atatürk Üniversitesi, metinbilal61@hotmail.com

records are examined, it is seen that animal husbandry, which is an indispensable element of nomadic culture, is very important fort he Tatars.

In this study, Sharia registers No. 44 and 45, covering the years 1711-1725, were examined. Based on the registry records, the types and volues of cattle such as horses, cattle oxen and camels as wel as smal cattle such as sheep and goats, raised in the region were determined.

Key Word: Crimea, Sharia Record, Cattle

OSMANLI ARŞİV BELGELERİNDE TRABZON'A SEYAHAT EDEN YABANCILAR (1839-1908)

Doç. Dr. Muhammed KÖSE*

ÖZET

Trabzon, sahip olduğu jeo-stratejik ve politik konumu itibariyle Antik çağlardan günümüze kadar Anadolu'nun önemli bir kenti olma özelliğini korumuştur. Batılı devletlerin bilhassa 19. Yüzyılda Osmanlı coğrafyasındaki ticari nüfuzlarının artması ve Trabzon'un da Karadeniz'e kıyısı ve bir liman kenti olması gibi sebeplerle onu yabancı tüccarlar ve araştırmacılar için çekim ve cazibe merkezi haline getirmiştir. Diğer taraftan Trabzon'un coğrafi özellikleri, yer-altı yer-üstü kaynakları, demografik ve dini yapısı yabancı devletlerin dikkatlerini cezbeden başkaca önemli unsurlar olmuştur. Bu ve bunun gibi başka saiklerle Trabzon 19. Yüzyıldan itibaren Avrupa ve Rusya başta olmak üzere yabancı ülkelerden çok sayıda araştırmacı, seyyah, misyoner ve bilim insanının uğrak yeri oldu.

Bu çalışmada, 1839 Tanzimat Fermanı ile beraber Osmanlı coğrafyasında seyahatin kolaylaşması ve yabancı devletler konsolosluklarının himayesinde vatandaşlarının korunmasıyla Trabzon'a yabancı memleketlerden sair amaçlar için gelen yabancılar ele alınacaktır. Çalışmanın ana kaynaklarını Osmanlı arşiv belgeleri oluşturacaktır. Arşiv belgelerinden yola çıkılarak 1839-1908 yılları arasında muhtelif ülkelerden Trabzon'a gelen yabancıların geliş sebepleri, tabii oldukları ülkeler, meslekleri, Osmanlı Devleti'nin bunları yaklaşımı ve sair bilgiler tespit edilecektir.

Anahtar Sözcük: Osmanlı Devleti, Trabzon, Seyahat, Yabancı

ABSTRACT

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, muhamkose@gmail.com

Due to its unique geopolitical and political position, Trabzon has maintained its significance as a major city in Anatolia from antiquity to the present day. The increasing commercial influence of Western powers in Ottoman lands, particularly in the 19th century, combined with Trabzon's Black Sea coastline and status as a port city, transformed it into a compelling destination for foreign merchants and researchers. Trabzon's geographical features, underground and above-ground resources, demographic and religious makeup further attracted the attention of foreign powers. Driven by these and other motives, Trabzon became a frequent stop for researchers, travelers, missionaries, and scientists from various foreign countries, especially Europe and Russia, starting in the 19th century.

This study focuses on foreigners who arrived in Trabzon from foreign lands for various purposes, benefiting from the facilitation of travel in Ottoman lands following the Tanzimat Ferman of 1839 and the protection of foreign nationals under the auspices of foreign consulates. Ottoman archival documents will serve as the primary source material for this research. Based on archival records, the study will examine the motivations, nationalities, professions, and the Ottoman state's approach to foreigners who arrived in Trabzon from various countries between 1839 and 1908.

Key Word: Ottoman Empire, Trabzon, Travel, Foreign

OSMANLI MAHKEMESİNİN İŞLEYİŞİ: 1752-1755 TARİHLERİ ARASINDA TRABZON KADISININ HUKUKÎ VE İDARÎ GÜNDEMİ

Doç. Dr. Nilüfer ALKAN GÜNAY[*]

ÖZET

Osmanlı idarî yapısında 16. yüzyıl sonlarından itibaren yaşanan değişimler kazâ teşkilatında etkilerini göstermiştir. Büyük kadılıkların bölünerek yeni kazâların oluşturulması, maktû vergi tahsilinin yaygınlaştırılması ile avarız türü vergilerin sürekli hale gelmesi ve çeşitlendirilmesi taşra teşkilatı içinde kadının idarî rolünü arttırmıştır. Dönemle ilgili literatürde, özellikle 18. yüzyılda, merkezî yönetimin taşradaki idarî birimlerine yönelttiği taleplerin gerçekleştirilmesi konusunda kazâ mahkemelerinde kadı başkanlığında bir araya gelen kentteki diğer yetki sahipleri ve şehir âyanının oluşturduğu grubun etkinliği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, 18. yüzyıl Osmanlı taşra yönetiminin temel özelliklerinden olan bölgesel farklılıklar, Osmanlı mahkemesinin sancak yönetimindeki merkezî rolünü olmasa da âyan karşısında kadıların gücünün de kazâdan kazâya ve sancaktan sancağa değişkenlik göstermesi sonucunu doğurmuştur.

Bu bildiride ise 18. yüzyılda Osmanlı kazâ teşkilatı hakkındaki bu tespitlerin oluşturduğu arka planda, Trabzon mahkemesi üzerine bir analiz sunulmak istenmektedir. Araştırmanın konusu 18. yüzyıl ortalarına ait dört Trabzon şer'iyye sicili defteri üzerinde mahkemenin işleyişi ile kadı'nın hukukî ve idarî gündemi üzerine bir analiz olarak özetlenebilir. Öncelikle şehrin karar alıcıları ve uygulayıcıları, ikinci olarak sicil defterindeki kayıtların merkezî yönetimin talepleri, yerel anlaşmazlık davaları ile noterlik hizmetleri şeklinde gruplayabileceğimiz dağılımı ve son olarak kadılık makamının reaya için ulaşılabilirliği, ne kadar sıklıkla, hangi amaçlarla mahkemeye başvurulduğu konuları ele alınacaktır. Bu çalışma ile Osmanlı sancak teşkilatına kıyasla daha

[*] Bursa Uludağ Üniversitesi, niluferalkan@uludag.edu.tr

sınırlı bir şekilde araştırıldığını söyleyebileceğimiz kazâ teşkilatı hakkındaki literatüre bir katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcük: Trabzon, Osmanlı Mahkemesi, Şer'iyye Sicilleri, 18. yüzyıl, Kadı

ABSTRACT

The evolution of the Ottoman administrative system since the end of the 16th century had some effects on *kazâ* organization. Factors such as the subdivision of large *kazâ*s, the expansion of cash tax collection, and the establishment and diversification of avarız taxes have bolstered the administrative role of the *kadı* in provincial governance. In the literature about this period, the power of the group consisting of other authorities in the city and *âyan* (local notables) who came together under the chairmanship of the *kadı* in local courts in the 18th century is emphasized. This group had to work together especially to fulfill the demands of the central government from the provinces. However, the regional differences were prominent features of the 18th century Ottoman provincial administration. The authority wielded by the *kadı*s compared to the notables fluctuated from kazâ to kazâ and sanjak to sanjak.

This paper aims to analyze the Trabzon court on the background of these findings about the Ottoman kazâ organization in the 18th century. Specifically, it examines the functioning of the court and the legal and administrative agenda of the *kadı* on four Trabzon court registers from the mid-18th century. Firstly, the decision-makers and implementers of the *kazâ*, secondly, the distribution of the records in the court registers, and finally, the accessibility of the subjects how often and for what purposes the court is applied will be discussed. This study aims to contribute to the literature on the *kazâ* organization which has received comparatively less attention than the Ottoman sanjak organization.

Key Word: Trabzon, Ottoman Court, Court Registers, 18th century, Kadı

SAMPLES OF LAZ FOLKLORE İN NEW TEXTUAL MATERIAL (1912-1920)

Nato AKHALAIA-Ketevan LORTKIPANIDZE-Zezva KAVTARADZE

ABSTRACT

The first written record of Laz folklore dates back to 4th c. BC. At that time, campaign songs and dances were popular among the Laz (Xenophon).

The first example of prop Laz oral folklore was recorded in the 17th century by Evliya Çelebi.

From the beginning of the 20th century, Georgian scholars have been actively studying Laz folklore - N. Marr, I. Kipshidze, Arn. Chikobava... The samples of Laz oral folklore collected by Guram Kartozia, the records by M. Vanilish and A. Thandilava, etc. are noteworthy.

Labor, ceremonial, life, love and historical poetry, proverbs and riddles occupy a large place in folklore samples. Laz fairy-tale epic is represented in animal, magical and household-novelistic tales.

The issues of Laz folklore were specially researched by the Georgian scholar Tina Shioshvili. The present paper will discuss in detail the samples of oral folk samples revealed in the empirical material obtained in Lazeti - Turkey and Georgia recently (2010-2020). The themes that distinguish the folklore records of the last century from modern examples will be presented, as well.

ANTİK ÇAĞDA BİR ŞİFA KAYNAĞI OLARAK PONTOS ŞARAPLARI

Doç. Dr. Osman EMİR[*]

ÖZET

Şarap, çok eski tarihlerden beri en değer gören içkilerden birisi olmuştur. Eğlencelerden ritüellere kadar birçok farklı tüketim olanları olan şarapların tarımın başladığı Neolitik Çağ'dan itibaren kullanıldığı düşünülmektedir. Şarabın kullandığı alanlardan bir tanesi de tedavilerdir. Zira Antik dönemlerden itibaren şarap birçok kültürde hastalıkların iyileştirilmesinde bir şifa kaynağı olarak tercih edilmiştir. Bundan dolayı içerisindeki etken maddenin çeşitliğine göre birçok şarap türü ortaya çıkmıştır. Bu çeşitlilik zamanlar üretilen şaraplarının farklı coğrafyalara ihraç edilmesini sağlayan bir şarap ticaretini ortaya çıkarmıştır. Antik Çağda Akdeniz coğrafyası şarap üreten ve bunun ticareti yapan en önemli bölge olsa da birçok farklı coğrafyalarda da şarap üretiminin yapıldığı bilinmektedir. Pontos Bölgesi de şarap üreten ve bunun ticaretini yapan bu tür coğrafyalardan biridir. Ancak Pontos Bölgesi'nden ihraç edilen şaraplar daha çok şifa özellikleri ile ön plana çıkmıştır. Şüphesizi bunun en önemli nedeni bu bölgenin şifa özelliği olan birçok bitki türüne ev sahipliği yapmasıdır.

Bu çalışmada Antik Çağda Pontos Bölgesi'nde üretimi ve ticareti yapılan şarap türlerini inceleyeceğiz. Ardından da tespit edilen bu şarap türlerinin kullanıldığı alanları ve şarap yapımında kullanılan etken maddeleri ile bu maddelerin teminde Pontos Bölgesi'nin coğrafi önemini ortaya koyacağız.

Anahtar Sözcük: Şarap, Pontos, Ticaret, Tedavi

[*] Karadeniz Teknik Üniversitesi, oemir@ktu.edu.tr

Trabzonlu Devlet Adamı Mehmed Emin Hilmi Bey (1831-1884)

Öznur ATALAN[*]

ÖZET

Trabzonlu şehrin tanınmışlarından olan Hüseyin Alemzâde Hacı Arif Ağa'nın oğlu olan Emin Hilmi, 1831 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Hilmi Bey, ilk tahsilini Trabzon'da tamamladıktan sonra İstanbul'a giderek, dayısı Hoca Pir Efendi'den medrese ilimleri dersleri almıştır. Aldığı ilimlerin yanı sıra 1849 yılında Trabzon Valisi Hayreddin Paşa'nın Divan Kâtibi olarak görev yapmıştır. Yine 1856 yılında Trabzon Meclisi-i Kebir Azalığı ve Sandık Eminliği görevlerinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nde pek çok muhtelif görevlerde bulunan Mehmed Hilmi Bey, 1877 yılında açılan ilk Meclis-i Mebusâna Trabzon Mebusu olarak girmiştir. 1878 yılında meclis kapatılınca da İane-yi Muhacirûn Encümenliği kitabet ve azalığına tayin edilmiştir. Daha sonrada Batum Muhacirleri'nin iskânına memur edilerek, Trabzon'a gönderilmiştir. 1881 yılında da İdare-yi Mahsusa Vapurları Muhasebeciliği ile Matba-yı Bahriyye Nezareti'ne tayin edilerek, ulâ sâni rütbesine yükseltilmiştir.
Osmanlı Devleti'nde oldukça muhtelif görevlerde bulunan Mehmed Hilmi Bey, aynı zamanda orta seviyeli bir şair olup, çok sayıda tarih manzumesi yazmıştır. Gazel ve kaside yazımında da bulunan Hilmi Efendi, yazdığı eserleri dönemin ünlü şairi olan Bayburtlu Zihni ile ortaklaşa söylemiştir. Bu noktadan hareketle Trabzonlu bir devlet adamı olup edebi anlamda pek çok eser meydana getiren Hilmi Efendi'nin Osmanlı Devleti'nde aldığı görevleri anlatan bir çalışma yapılacaktır. Çalışma, ekseri olarak Mehmed Efendi ile ilgili yapılmış çalışmalar ile arşiv kaynaklarının taranması ile oluşturulacaktır.

Anahtar Sözcük: Osmanlı Devleti, Trabzon, Mehmed Hilmi Bey, Meclis-i Mebusân, Tarihi Manzume.

[*] Ordu Üniversitesi, oznuratalan1@gmail.com

ABSTRACT

Emin Hilmi, the son of Hüseyin Alemzâde Hacı Arif Ağa, a well known person from Trabzon, was born in Trabzon in 1831. After completing his primary education in Trabzon, Hilmi Bey went to İstanbul and took madrasah science lessons from his uncle, Hoca Pir Efendi. In addition to the sciences he received, he served as the Council Clerk of Trabzon Governor Hayreddin Pasha in 1849. Again in 1856, he served as a member of the Trabzon Grand National Assembly and as the Treasurer of the Ballot Box. Mehmed Hilmi Bey, who held many various positions in the Ottoman Empire, entered the first Parliament, which was opened in 1877, as the Trabzon Deputy. When the parliament was closed in 1878, he was appointed as the secretary and memeber of İane-yi Muhacirûn Encümen. Later, he was assigned to the settlement of Batumi immigrants and sent to Trabzon. In 1881, he was appointed as the Accountant of the Mahsusa Ferries and the Ministry of Printing, and was promoted to the rank of ulâ sâni. Mehmed Hilmi Bey, who held various positions in the Ottoman Empire, was also a mind-level poet and wrote many historical poems. Hilmi Efendi, who also wrote ghazals and odes, sang his works jointly with Bayburtlu Zihni, the famous poet of the period. Starting from this point, a study will be carried out explaining the duties of Hilmi Efendi, who was a statesman from Trabzon and created many literary works, in the Ottoman Empire. The study will be created by scanning archive sources and studies mostly related to Mehmed Efendi.

Key Word: Ottoman Empire, Trabzon, Mehmed Hilmi Bey, Parliament, Historical Poem.

BARIŞTA VE SAVAŞTA BİR BİLİM ADAMI: NİKOLAY YAKOVLEVİÇ MARR VE ANADOLU'DAKİ BİLİMSEL FAALİYETLERİ (1904-1916)

Dr. Öğr. Üyesi Resul TURAN[*]

ÖZET

Nikolay Yakovleviç Marr (1865-1934), Gürcistan doğumlu Rus dil bilimci ve şarkiyat uzmanıdır. Marr, dil yeteneği sayesinde Gürcüce, Ermenice ve Kafkas dilleri üzerine uzmanlaşmıştır. Akademik kariyerinde Ermenice üzerine hazırladığı tezi ile doçent olmuş, Şarkiyat fakültesi dekanı ve 1912'de Rus bilimler akademisi üyesi olmuştur. Bilimsel faaliyetlerini Çarlık ve Sovyet dönemlerinde sürdürmüştür. Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu coğrafyasındaki eski kültürler ve diller üzerine birçok araştırma yapmıştır. Özellikle Şavşat, Artvin, Rize, Kars ve Van'ı gezerek dil ve arkeoloji üzerine ayrıntılı incelemeler yapmıştır. Bu araştırmalar esnasında, Osmanlı yetkilileri tarafından takip edilmiş, faaliyetleri gerekli makamlara iletilmiştir. Bu çalışmada Marr'ın 1904 ile 1916 yıllar arasında Anadolu'daki bilimsel araştırmaları, izlenimleri ve yayımları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcük: Karadeniz, Kafkasya, Arkeoloji, Dilbilimi, Marr

ABSTRACT

A SCIENTIST IN PEACE AND WAR: NIKOLAY YAKOVLEVICH MARR AND HIS SCIENTIFIC ACTIVİTIESIN ANATOLIA (1904-1916)

Nikolay Yakovlevich Marr (1865-1934) was a Georgian-born Russian linguist and orientalist. Marr specializes in Georgian, Armenian and Caucasian languages thanks to his language ability. In his academic career, he became an associate professor with his thesis on Armenian, then became the dean of the faculty of Oriental Studies and a member of the Russian Academy of sciences

[*] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Tarih Bölümü, resul.turan@erdogan.edu.tr

in 1912. He continued his scientific activities during the tsarist and Soviet periods. He has done a lot of research on ancient cultures and languages in Eastern Black Sea and Eastern Anatolia. In particular, he visited Şavşat, Artvin, Rize, Kars and Van and made detailed studies on language and archaeology. During these investigations, He was followed up by the Ottoman authorities and his activities were communicated to the necessary authorities. In this study, Marr's scientific researches, impressions and publications in Anatolia covering the years 1904 to 1916 will be focused on.

Key Word: Black Sea, Caucasus, Archaeology, Linguistics, Marr

ÇALDIRAN MUHAREBESİ SONRASI YAVUZ SULTAN SELİM'İN AMASYA'DA KIŞLAMASI VE AMASYA VAKASI: 22 ŞUBAT 1515

Dr. Öğr. Üyesi Rukiye ÖZDEMİR[*]*-Dr. Öğr. Üyesi Asuman KARABULUT*[*]

ÖZET

Amasya, kültür ve medeniyet şehri olmasının yanı sıra, coğrafi konumuyla askeri açıdan da son derece önemli bir yerdir. Zira şehir, Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş dönemlerinde, Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed ve II. Murad zamanlarında özellikle nüfus potansiyeli yönünden çekişme ve mücadele yeri olmuş, sonrasında şehzadelerin sancakbeyliği yaptığı bir konum haline gelmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Savaşı sonrası Tebriz ve Karadağ'da konaklamayı planlarken, Yeniçerilerin tazyiki ile geri dönme planı yapması ve sonrasında Amasya'da kışlaması, şehrin konumunu göstermesi açısından son derece önemlidir. Celâl-zâde Mustafa Çelebi, yazmış olduğu meşhur eseri Selimnâme'de Amasya'nın coğrafi konumunu ve önemini "Amasya, vilayet-i Rum'un darülmülkidir." şeklinde özetlemektedir. Anadolu'nun fethi ve müdafaası konumunda bir bakıma "müstahkem mevkii" olarak yer alan Amasya, hem Yavuz Sultan Selimin doğduğu yer olması hem de padişahın Anadolu'ya yapacağı fetihlerin sevk ve idaresinde şehrin üs bölgesi olarak kullanılmış olması açısından son derece önemlidir. Çaldıran Muharebesi dönüşünde 24 Kasım 1514'de Amasya'ya gelen Yavuz Sultan Selim, Temmuz 1515'e kadar burada kalmış ve sonrasında kimselerin haberi olmaksızın İstanbul'a girmiştir. Amasya'da kaldığı yedi aylık zaman diliminde Rumeli beylerbeyi Hadım Sinan Paşa'yı 10 bin askerle Ankara'ya kışlamaya gönderdiği gibi Şahsuvaroğlu Ali Bey'e hem Kayseri Sancağını hem de Bozok vilayetini vermiştir. Padişahın doğuya yapacağı seferi aksatan Amasya Vakası tam bu sıralarda 22 Şubat 1515 tarihinde cereyan etmiştir. Padişah hem

[*] Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, rukiye.ozdemir@erzincan.edu.tr
[*] Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, asuman.karabulut@erzincan.edu.tr

Amasya'da iken hem de İstanbul'a geri dönüşünde bu vakanın takipçisi olarak tahkikatlar yaparak isyanın elebaşlarını tespit ederek cezalandırmayı amaçlamıştır. Bu tebliğde, genel Osmanlı Tarihi yazımında Yavuz Sultan Selim dönemi içerisinde yer almasına rağmen sebep ve sonuçları üzerine pek durulmayan, Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Meydan muharebesi sonrasında Amasya'da kışlaması ve burada Yeniçeri isyanı olarak ortaya çıkan Amasya Vakası üzerinde durulacaktır. Özellikle isyanın çıkmasında etkili olan faktörler ve güçlerle birlikte isyanın Osmanlı bürokrasisini nasıl etkilediği yönündeki çıkarımlar dönem kaynakları üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcük: Yavuz Sultan Selim, Amasya Vakası, Yeniçeriler, İsyan.

ABSTRACT

AFTER THE BATTLE OF ÇALDIRAN, YAVUZ SULTAN SELİM WİNTERED İN AMASYA AND THE AMASYA CASE: FEBRUARY 22, 1515.

In addition to being a city of culture and civilization, Amasya is also an extremely important place from a military point of view with its geographical location. Because the city became a place of contention and struggle during the establishment and rise of the Ottoman Empire, during the times of Yildirim Bayezid, Çelebi Mehmed and II Murad, especially in terms of population potential, and then it became a position where the princes served as the sanjakbeyli. When Yavuz Sultan Selim was planning to stay in Tabriz and Montenegro after the Battle of Çaldıran, it is extremely important for the Janissaries to plan to return by water cannon and then winter in Amasya to show the position of the city. Celal-zade Mustafa Çelebi, in his famous work Selimname' the geographical location and importance of Amasya, wrote "Amasya is the darülmülk of vilayet-i Rum." he summarizes as follows. Amasya, which is located as a "fortified place" in a sense in the position of conquest and defense of Anatolia, is extremely important both because it is the birthplace of Yavuz Sultan Selim and because it was used as the base area of the city in the dispatch and administration of the conquests that the sultan would make to Anatolia. July November1514 Yavuz Sultan Selim, who came to Amasya on his return from the Battle of Çaldıran, stayed here until July 1515 and then entered Istanbul without anyone's knowledge. During the seven-month period of his stay in Amasya, he sent the Rumeli Beylerbeyi Hadim Sinan Pasha to winter in Ankara with 10 thousand soldiers, and Şahsuvaroğlu gave Ali Bey both the Sanjak of Kayseri and the Bozok province. The Amasya Case, which disrupted the Sultan's expedition to the east, took place on February 22, 1515, just at this time. The Sultan aimed to identify and punish the ringleaders of the rebellion by conducting investigations both while in Amasya

and on his return to Istanbul as a follower of this case. In this communiqué, although it takes place during the period of Yavuz Sultan Selim in the general Ottoman Historical writing, it will focus on the causes and consequences of Yavuz Sultan Selim's wintering in Amasya after the battle of Çaldıran and the Case of Amasya, which appeared here as the Janissary revolt, which did not focus much on the causes and consequences. In particular, the factors and forces that were instrumental in the outbreak of the revolt, as well as inferences about how the revolt affected the Ottoman bureaucracy, will be evaluated through the sources of the period.

Key Word: Yavuz Sultan Selim, Amasya Case, Janissaries, Rebellion.

GİRESUN İLİNİN TARİHÖNCESİ KÜLTÜRLERİ – ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMALARI IŞIĞINDA GENEL BİR BAKIŞ /

Doç. Dr. Salih KAYMAKÇI[*]*- Doç. Dr. Hatice Gül KÜÇÜKBEZCİ*[*]

ÖZET

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin önemli bir bölümünü oluşturan Giresun ilinde 2015-2023 yılları arasında yapmış olduğumuz arkeolojik yüzey araştırmaları ile bölgenin ilk kez Geç Kalkolitik Çağ'ın geç evresinde iskân gördüğü anlaşılmıştır. Bu erken kültür, Doğu Karadeniz'in genelinde görülen Erken Transkafkasya Kültürü'dür (Karaz). Araştırmalar, bölgenin Erken Tunç Çağı (ETÇ) başta olmak üzere MÖ II. Binyılda yoğun olarak yerleşime sahne olduğunu göstermiştir. ETÇ'de tuncun kullanılması ile birlikte tarımsal üretim gelişmiş, akarsu ve göl yatakları çevresinde yapılan tarım, daha gerilere suyun az olduğu bölgelere doğru genişletilmiştir. Genel olarak, Anadolu'da olduğu gibi Giresun'da da ETÇ'den Orta Tunç Çağı'na (OTÇ) geçişte yerleşmelerin sayısında gözle görülür bir azalma olduğu görülmektedir. ETÇ sonları ve OTÇ başlarında Anadolu'da başlayan ekonomik ve ticari değişim ve gelişim muhtemelen bu yerleşmelerde de kendini göstermiş, tarihi doğal yollar üzerindeki yerleşmeler daha da önem kazanmışlardır. Giresun merkez ilçenin güneyinde yer alan dağlık kesimde tarihöncesi yerleşimlerin sayıca fazlalaştığı ve çoğunlukla ETÇ'de iskân gördüğü, OTÇ'nin ortalarından itibaren ise yerleşim yeri sayısında büyük oranda bir düşüş ve buna bağlı olarak da önemli bir nüfus kaybının gerçekleştiği bilinmektedir. Giresun'un dağlık kesiminde (Dereli, Yağlıdere, Güce, Bulancak, Şebinkarahisar, Çamoluk, Alucra) tespit ettiğimiz yerleşmeler güneyden kuzeye doğru dağlar arasına sıkışmış vadi tabanları ve yüksek yaylaların iç içe geçtiği alanlarda ve ırmakların açtığı derin vadilerde yoğunlaşmaktadır. Bu yerleşmeler, Giresun Dağları arasından uzanan tarihi doğal yolların güzergâhını da oluşturmuşlardır. Yerleşmeler

[*] Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
[*] Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, skaymakci@erzincan.edu.tr
Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, haticegul@selcuk.edu.tr

daha çok Kelkit Irmağı'nı besleyen ırmak kıyılarında yoğunluk gösterirken, ormanlık kesimlerde yerleşim yoğunluğunun azalması, muhtemelen sosyokültürel yapı ve coğrafi yapının elverişsizliği ile açıklanabilir. Doğu Karadeniz Bölgesi için bugün dahi önemini yitirmemiş bu yaşam modellerini bölgede yaptığımız yüzey araştırmalarından elde ettiğimiz arkeolojik bulgular, antik kaynaklarda geçen kayıtlar ve sözlü tarih metoduyla bölgede yaşayan halktan edindiğimiz bilgiler ile değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Sözcük: Doğu Karadeniz, Giresun, Tarihöncesi, MÖ II. Binyıl, Seramik

ABSTRACT

PREHISTORIC CULTURES OF GI ESUN PROVINCE - AN OVERVIEW IN THE LIGHT OF ARCHAEOLOGICAL SURVEYS

The archaeological surveys conducted between 2015 and 2023 in Giresun province, which constitutes an important part of the Eastern Black Sea Region, revealed that the region was inhabited for the first time in the late phase of the Late Chalcolithic Age. This early culture is the Early Transcaucasian Culture (Kura-Araxes Culture), which was seen throughout the Eastern Black Sea region. The surveys have shown that the region was intensively inhabited during the Early Bronze Age (EBA) and the Second Millennium BC. With the use of bronze in the EBA, agricultural production developed, and agriculture around rivers and lake beds was extended further back to areas with less water. In general, as in Anatolia, there is a noticeable decrease in the number of settlements in Giresun during the transition from the EBA to the Middle Bronze Age (MBA). The economic and commercial change and development that started in Anatolia at the end of the EBA and the beginning of the MBA probably also manifested itself in these settlements, and the settlements along the historical natural routes gained more importance. It is known that the number of prehistoric settlements in the mountainous region to the south of the central district of Giresun increased in number and were mostly inhabited in the EBA, while the number of settlements decreased substantially, and a significant population loss occurred from the mid Second Millennium BC. The settlements which were identified by us in the mountainous part of Giresun (Dereli, Yağlıdere, Güce, Bulancak, Şebinkarahisar, Çamoluk, Alucra) are concentrated in the valley bottoms squeezed between the mountains from south to north and in the areas where high plateaus are intertwined and in the deep valleys opened by the rivers. These settlements also formed the routes of the historical natural roads extending between Giresun Mountains. While settlements are mostly concentrated on the banks of the rivers feeding the

Kelkit River, the decrease in settlement density in forested areas can probably be explained by the unfavourable sociocultural and geographical structure. We will try to evaluate these lifestyles, which are valid even today for the Eastern Black Sea Region, with archaeological survey findings, ancient sources and the information we have obtained from the people living in the region through oral history method.

Key Word: Eastern Black Sea, Giresun, Prehistoric, Second Millennium BC, Ceramic

1680-1686 YILLARI ARASINDA TRABZON KADI SİCİLLERİNE YANSIYAN DARP, YARALAMA VE ÖLÜM VAKALARINA İLİŞKİN MAHKEME PROSEDÜRÜ VE DEĞERLENDİRMELER

Dr. Öğr. Üyesi Sabiha ALTINDEĞER[*]

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde değişik sebeplerle hakkını arama veya bir işlemi tescil ettirme maksadıyla halkın başvurduğu şer'iyye mahkemelerinde tutulan kayıtlar bu bildirinin ana kaynağını oluşturmaktadır. Çalışmada 17. Yüzyılın ikinci yarısında 1680-1686 yılları arasındaki kayıtları ihtiva eden Trabzon şer'iyye sicillerinde darp, yaralama ve ölüm vakaları incelenmiştir. Yapılan bu incelemede, mahkeme prosedürünün aşamaları, hadiselerin tarafları, şekli, vakaların sebepleri, kullanılan silahlar, mağdurlar, suçlular vb. açılardan detaylı bir analizini yapmaya çalışacağız. Bu tür hadiselerin verildiği kayıtlarda suçluya verilen cezalara, bir iki istisna dışında, yer verilmemiştir. Bu nedenle konuyla ilgili daha önce verilmiş fetvalar ve benzeri yaşanmış ve cezası belirtilmiş vakalar da incelenecektir. Böylece Trabzon'da gerçekleşen cinayet, darp ve yaralama suçlarına verilebilecek cezaların neler olabileceği hakkında fikir sahibi olabileceğiz.

Anahtar Sözcük: Trabzon, Şer'iyye Sicilleri, Ölüm, Yaralama

ABSTRACT

The main source of the aimed paper is the court records of the Ottoman Empire in which there are many kinds of entries concerning the daily life of the Ottoman citizens of every status from top the bottom. The court records of Trabzon among the most protected and continuous archival material. We have searched the cases of injuries, assaults and death records in Trabzon court records dated between 1680-1686. As a result of our investigation, we will try to make a detailed analysis of the cases in terms of reasons, results, used

[*] Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, sabiha.altindeger@erzincan.edu.tr

weapons, victims, criminals and so on. It is also important to note that with one or two exceptions, we generally do not see a decision of judgement at the end of the court entries. Thus, we will look at the similar cases in different sources to see the possible penalties for the criminals.

Key Word: Trabzon, Court Record, Death, Injuries

KARADENİZ VE KAFKASYA BAĞLAMINDA AMAZONLARIN YERELLEŞTİRİLME SORUNU

Sena Nur DURGUT[*]*- Prof. Dr. Mehmet TEZCAN*[*]

ÖZET

Amazonlar milat öncesine dayanan varlıklarıyla tarih boyunca birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir. Yazılı gelenekte Amazonlara dair ilk atıfı yapan antik dönem yazarlarına göre onlar, sadece kadınlardan oluşan ve liderleriyle birlikte uzak askerî seferler yürüten, çeşitli efsanelere konu olmuş etnik bir gruptur. İlgili efsaneler birçok halkın coğrafî ve tarihî geleneğinde yaygın olarak temsil edilmesine rağmen Amazonların yerelleştirilme sorunu günümüzde hala çözümlenememiştir. Bu konuda antik yazarların çeşitli kayıtları ve maddî kültür ögeleri dikkate alındığında, Karadeniz ve Kafkasya bölgeleri ön plana çıkmaktadır. Kaynakların çoğu Amazon kadınlarını ilk olarak Karadeniz bölgesinde Sinop ile Trabzon arasında bulunan bölgeye yerleştirir. Amazon kabilelerinin yaşam alanı olarak bahsedilen ikinci coğrafi bölge de Strabon tarafından işaret edilen Kafkas Dağlarının etekleridir.

Strabon'a göre Karadeniz'den sürülen Pontos Amazonları, Kafkasya'da bulunan Albania Krallığının yukarısında bulunan dağlara yerleştiler. Bu süreçten itibaren Pontus Amazonları Albania kabileleri ile yakın temas halinde oldular. Erkeklerden ayrı bağımsız bir şekilde yaşayan Amazon kadınları, eserini yaklaşık olarak M.S. 105-115 yılları arasında yazan Yunan tarihçi ve biyografi yazarı Plutarkhos'un kayıtlarına göre görkemli Amazon soyunun devamı için yılda bir kez Albania kabile konfederasyonu içinde yer alan Gargarlarla iletişim kuruyorlardı. Buna ek olarak, ilerleyen süreçte Pontos Amazonları, ata binen, ok-yay ve mızrakla silahlanmış güçlü savaş kabiliyetleri sebebiyle Albanialıların Romalı general Pompeius'a karşı M.Ö. 66/65 yıllarındaki mücadelesinde en büyük ittifak ortakları oldular. Bu çalışmanın amacı, Amazon meselesini mevcut yazılı ve arkeolojik kaynakların izin verdiği

[*] Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, senanurdurgut16@gmail.com
[*] Bursa Uludağ Üniversitesi, Tarih Bölümü, 2006tezcan@gmail.com

ölçüde Karadeniz ve Kafkasya bağlamında analiz ederek yerelleştirme sorununa bir çözüm getirmektir.

Anahtar Sözcük: Amazonlar, Karadeniz, Pontos, Kafkasya, Albania

ABSTRACT

Amazons have attracted the attention of many researchers throughout history with their existence dating back to BC. According to the ancient writers who made the first reference to the Amazons in the written tradition, they were an ethnic group consisting only of women and carrying out distant military expeditions with their leaders and were the subject of various legends. Although the relevant legends are widely represented in the geographical and historical traditions of many peoples, the problem of localization of the Amazons is still not resolved today. Considering the various records of ancient writers and material culture elements on this subject, the Black Sea and Caucasus regions come to the fore. Most sources place the Amazon women firstly in the Black Sea region between Sinop and Trabzon. The second geographical region mentioned as the living space of Amazon tribes is the foothills of the Caucasus Mountains pointed out by Strabo.

According to Strabon, the Pontic Amazons, who were exiled from the Black Sea settled in the mountains above the Kingdom of Albania in the Caucasus. From this period onwards, the Pontic Amazons were in close contact with the Albanian tribes. According to the records of the Greek historian and biographer Plutarch, who wrote his work approximately between A.D. 105-115, Amazon women, who lived independently from men, communicated with the Gargars, who were in the Albanian tribal confederation, once a year for the continuation of the magnificent Amazon lineage. In addition, in the future, the Pontic Amazons became the biggest alliance partners in the struggle of the Albanians against the Roman king Pompey in B.C. 66/65, due to their strong fighting abilities, riding horses and armed with bows and arrows and spears. The aim of this study is to bring a solution to the localization problem by analysing the Amazon issue in the context of the Black Sea and the Caucasus, as much as the available written and archaeological resources allow.

Key Word: Amazons, Black Sea, Pontus, Caucasus, Albania

TEREKELERE GÖRE TRABZON'DA KİTAPLAR (17. YY. İKİNCİ YARISI)

Dr. Öğr. Üyesi Sebahattin Usta[*]

ÖZET

Bu bildiri, 1650-1700 tarihleri arasındaki Trabzon Şeriye Sicilleri içerisinde yer alan tereke kayıtları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Terekeler; Ölen bir kişinin geride bıraktıkları menkul ve gayri menkul eşyalarıyla birlikte mirasçıları, alacakları ve borçlarını da ihtiva eden çok önemli kaynaklardır. Terekeler, birçok konuda olduğu gibi eğitim ve kültür hayatına dair oldukça önemli veriler de içermektedir. İnsanlardan geriye kalanlar arasında kitaplar da kaydedilmekteydi. Bu kitaplar tespit edilerek ilgili dönemin ilim ve kültür hayatı, insanların kitaplarla olan irtibatı ve benzeri konularla ilgili değerlendirmeler yapmak mümkündür. İlgili döneme ait kayıtlar incelendiğinde toplam 101 adet tereke tespit edilmiştir. Bunlardan sadece 9 terekede kitap isimlerine rastlanmıştır. Tereke sahipleri içerisinde vali, kadı, kalemiye mensubu, imam, dizdar, tüccar, esnaf gibi toplumun her kesiminden insanların varolmasına karşın kitap sahibi olma oranının mevcut diğer mallarla kıyaslandığında düşük olduğu anlaşılmaktadır. Henüz matbaanın olmayışı, kağıt sıkıntısı yaşanması, kitapların pahalı oluşu gibi etkenlerin buna sebebiyet verdiği düşünülebilir

Anahtar Sözcük: Tereke, Trabzon, Kitaplar,

[*] Karadeniz Teknik Üniversitesi, s.usta@ktu.edu.tr

TRABZON'DA CİZYE UYGULAMASI (1748-1757)

Arş. Gör. Sezgin ÖRSELOĞLU[*]

ÖZET

Hukukî statü bakımından gayrimüslimlerin bir İslam devletinin tebaası olduğunu ve devletle aralarında bir zimmet antlaşmasının varlığını gösteren en önemli alametlerden biri olan cizye Osmanlı Devleti'nin zımmilere yönelik temel uygulamalarından biridir. Zımmilerden alınan cizye hususunda Osmanlı uygulaması İslam hukuku esasları çerçevesinde fetva ve kanunnâmelerle şekillenmiştir.

Bu çalışmada öncelikle cizyenin tanımı, tarihi geçmişi ve bu kayıtların taşıdığı önem hakkında bilgi verilecektir. Akabinde Osmanlı'da cizye uygulamaları hakkında genel bilgiler verildikten sonra miladi 1748-1757 yılları arasına tekabül eden 1916, 1917, 1918, 1919, 1920 ve 1922 numaralı Trabzon şeriyye sicillerindeki yaklaşık 10 yıllık bir zaman dilimini kapsayan cizye kayıtları hakkında genel değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu bağlamda ehl-i zimmet taifesinin cizye vergisini vermemek için başvurduğu çeşitli yollar, cizye uygulamalarının resmi prosedürünün çizilmesi, olası güvenlik açıklarının kapatılmaya çalışılması, haksızlığın önüne geçilmesi, hazineye aktarılan cizye gelirlerinin düzenli olarak toplanması gibi konular üzerinde durulacaktır. Araştırmanın sonunda ise 1916 numaralı Trabzon şeriyye sicilinin 99 ve 100'üncü varaklarında bulunan cizye kaydının transkripsiyonu ve orijinal metni ek olarak verilecektir.

Anahtar Sözcük: Trabzon, Cizye, Kadı Sicilleri, Vergi, Gayrimüslim

[*] Karadeniz Teknik Üniversitesi, sezginorseloglu@ktu.edu.tr

17. Yüzyılın İlk Yarısında Eski Kölelerin Trabzon'un Sosyo-Politik Hayatındaki Varlıkları

Prof. Dr. Turan AÇIK- Doç. Dr. Eyyub Şimşek**

ÖZET

Trabzon, Kırım merkezli köle ticaretinin Anadolu'daki ilk uğrak yerlerinden biriydi. Bu durum Trabzon'da mühim bir köle nüfusunun varlığına neden oluyordu. Nitekim bu tebliğde incelenen 17. yüzyılın ilk yarısı için bilhassa köle azadı olmak üzere mahkeme kayıtlarında birçok belge bulunmaktadır. Azad edildikten sonra hemen hemen bir usul hâline geldiği gözlenen hibelerle köleler hür insanların sosyo-ekonomik dünyalarına giriş yapıyorlardı. Verilen azatlık belgeleri ile teoride hür insanlarla aynı toplumsal tabakaya tırmanan eski köleler, hakikaten pratik hayatın içerisinde bu tabakaya kabul edilmişler miydi? Anlaşıldığı kadarıyla travmatik bir geçiş olmaması için eski efendileri tarafından yapılan hibelerle kendisine nisbî bir sosyo-ekonomik evren inşa etmeye çalışan bu eski köleler, acaba şehrin sosyo-politik evrenine de "sair ahrâr-ı müslîmin" gibi dâhil olabilmekte miydiler? İngiliz şair Benjamin Zephania, ölmeden önce hâlâ atalarının uğradığı katliamı, tecavüzü sürekli hatırladığını söylüyordu ve kendisine verilen Britanya İmparatorluk nişanını bu geçmiş algısıyla kabul etmemişti. Türkiye'deki Afro-Türklerin böyle bir protest tavra sahip olmamalarının ya da azat edilen köle sayısına bakıldığında bugün Trabzon'da ataları köle olan birçok insanın bu geçmişe dair herhangi bir şey hatırlamamalarının nedeni neydi? Bu soruya genellikle Toledano'nun iddia ettiği gibi "savunmacı bir refleksle" İslam dünyasındaki köleliğin Batı Avrupa ile mukayese edildiğinde "iyi muamele etme" hususiyeti taşıdığı, bu nedenle Avrupa'daki ya da Amerika'daki gibi travmatik bir eski köle hafızasının olmadığı şeklinde cevap verilir. Bu tebliğde Trabzon'un ciddi oranda bir köle nüfusu barındırmasının verdiği veri zenginliğinden istifade etmeye çalışarak ve "iyi muamele tezi" bağlamında apolojetik bir tavır takınmadan kölelerin şehrin sosyo-politik hayatına dâhil olabilme imkânları

* Aksaray Üniversitesi, turanacik@gmail.com
* Aksaray Üniversitesi, simsekeyyub@gmail.com

konu edilecektir. Nitekim devşirme sisteminin hemen hemen devre dışı kaldığı 17. yüzyılda yeniçeri olup beşe unvanı alabilen, çelebi unvanı ile toplumda nispeten saygın bir yer edinebilen, hacca gidip artık "el-hacc" şeklinde anılan, vakıf mütevellisi ve zaviyedar olabilen bu eski köleler, sosyo-politik anlamda şehir hayatında vardılar. Dolayısıyla toplumsal tabakalaşmada üst basamaklara çıkabilmek için kendilerine tanınan bu fırsatın travmatik bir köle geçmişi hafızasının bugün Trabzon'da görülmemesiyle bağlantısını irdelemek mühim bir konu olarak tebellür etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Trabzon, Karadeniz, azatlı köleler, sınıfsal geçişkenlik, mahkeme kayıtları.

ABSTRACT

THE PRESENCE OF FORMER SLAVES IN THE SOCIO-POLITICAL LIFE OF TRABZON IN THE FIRST HALF OF THE 17TH CENTURY

Trabzon served as one of the primary destinations for the slave trade originating from Crimea in Anatolia, thereby resulting in a notable slave population within the city. Indeed, numerous documents from qadi court records, particularly concerning manumission, are available for examination for the first half of the 17th century, which is the focus of this paper. Following their manumissions, former slaves entered the socio-economic world of free individuals through grants that had become almost habitual. Did former slaves, who theoretically ascended to the same social strata as free individuals through the manumission documents they received, truly integrate into this stratum in practical life? It appears that these former slaves, who sought to construct a relative socio-economic universe for themselves through grants provided by their former owners to mitigate the transition trauma, were able to be included in the city's socio-political realm "like other free Muslims". The British poet Benjamin Zephaniah claimed that he still vividly remembered the atrocities and rapes suffered by his ancestors and refused to accept the British Empire insignia awarded to him due to this historical perception. What, then, explains why Afro-Turks in Turkey lack such a protest stance or why many people in Trabzon today, whose ancestors were slaves, do not remember anything about this past, as evidenced by the number of freed slaves? This question is often answered, as Toledano claims, with a "defensive reflex," suggesting that slavery in the Islamic world was characterized by "good treatment" compared to Western Europe, thus lacking the traumatic memory of former slaves in Europe or America. This paper will explore the possibilities of slaves' integration into the socio-political life of the city, taking advantage of the

richness of data provided by Trabzon's significant slave population, and will examine the connection between the opportunities granted to former slaves to ascend the social ladder and the absence of a traumatic slave past memory in Trabzon today without adopting an apologetic stance within the context of the "good treatment thesis." In the 17th century, when the devshirme system was nearly obsolete, former slaves were present in urban life in socio-political terms, obtaining the title of yeniçeri and achieving relatively respectable positions with the title of çelebi, going on pilgrimage and being referred to as el-hacc, serving as waqf trustees and zaviye directors. Therefore, investigating the correlation between the lack of a traumatic slave past memory in Trabzon today and the opportunities granted to former slaves to ascend the social ladder emerges as a significant issue.

Key Words: Trabzon, Black Sea, former slaves, social fluidity, qadi court records.

TRABZON'DA AHİ EVRAN DEDE TÜRBESİNİN YAPIMI HAKKINDA YENİ MÜLAHAZALAR

Prof. Dr. Temel ÖZTÜRK[*]

ÖZET

Malazgirt Meydan Muharebesi'nin 1071'de kazanılmasından sonra Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında tasavvufi akımların ve mutasavvıfların önemli rolleri oldu. Bizans bakiyesi Rum Devleti'nin yönetiminde olan Trabzon, 1461 tarihine kadar şehrin civar bölgelerine yapılan Türk akınları ve fetihle beraber İslamlaşma sürecine girmiştir. Fetih sonrası başlayan İslamlaşma irfan geleneğine sahip olan tekke ve zaviyeler aracılığıyla da sürdürülmüştür. Osmanlı idaresinde şehrin hem yöneticileri hem de zaviye mensubu erenleriyle İslamlaşma günümüze kadar devam etmiştir. Bu süreçte isimleri unutulmuş erenlerin ve yöneticilerin birçoğu söz konusu olsa da şahsına münhasır türbe yapılanlar da mevcuttur. Bunlar arasında Anadolu'nun genelinde kurdukları tekke ve zaviyelerle sosyo-ekonomik birçok görevi yerine getiren ahilerden Trabzon'da Ahi Baba veya Ahi Dede olarak bilinen derviş, bazı kaynaklarda Ahiliğin kurucusu Ahi Evran ile kardeş olduğu zikredilmekle beraber Orhan Gazi döneminde Trabzon'a gelerek bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşması için gayret göstermiştir. Onun Trabzon'daki en büyük izi olan kabri ve türbesine dair günümüze kadar birkaç çalışmada bilgi yer almaktadır. Bunların bir kısmı sözlü kültür üzerine inşa edilse de önemli bir kısmı da kitabi bilgilere dayanmaktadır. Ancak bilhassa türbenin yapım tarihi başta olmak üzere inşası hakkında literatürde farklı bilgiler yer almaktadır. Bu konuda tarafımızca yapılan arşiv araştırmaları sonucu konunun tekrar ele alınması ihtiyacı doğmuştur. Buna binaen bu çalışmamızda türbe hakkında şu ana kadar yapılan çalışmaları karşılaştırarak arşiv kaynakları üzerinden türbenin ilk yapım tarihi ve inşasına dair bilgiler aktarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Trabzon, Ahi Evran Dede, Ahi Evran Dede Türbesi.

[*] Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, tozturk61@gmail.com

YUSUF ZİYA PAŞA'NIN ERZURUM VE TRABZON VALİLİĞİ

Prof. Dr. Yakup KARATAŞ- Rabia ELÇİ**

ÖZET

Gürcü asıllı Yusuf Ziya Paşa (Ziyau'd-din Yusuf/Kör Yusuf Paşa) Birinci Mirahur Mustafa Paşa ve onun oğlu Anadolu Kazaskeri İbrahim Bey'in himayesinde devlet hizmetine alınmış, kendini yetiştirmiş ve daha sonra Halil Hamid Paşa'ya intisap etmiştir. Hamid Paşa'nın ölümünden sonra maden eminliğine tayin edilmiştir. Devlet yönetiminde maharetini ve liyakatini ispat eden Yusuf Ziya Paşa vezirlik rütbesini elde etmiş ve Maden Emanetine ilaveten Erzurum valisi olmuştur. Fransa'nın Mısır'ı işgali üzerine İstanbul'a davet edilerek sadaret makamına atanmıştır. Sadarette uzun süre kalmayan Yusuf Ziya Paşa taşra mütegallibesi ile mücadele için yeniden Erzurum'a gönderilmiş ve bir dönem Erzurum ve Trabzon Valiliklerini beraber yürütmüştür. Yusuf Ziya Paşa'nın 1800'lü yılların başlarında hem yerel güç odakları ile mücadelesi hem de devam etmekte olan 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşındaki hizmetleri bu sunumun konusunu teşkil etmektedir. Savaş sırasında yeniden sadaret makamına getirilmişse de başarılı olamayınca görevinden alınmış ve ölene kadar daha küçük denebilecek taşra idareciliklerinde bulunmuştur. Ziya Paşa'nın Trabzon valiliğine getirilmesi (1797) bölgede o dönemlerde ayandan kaynaklı olarak yaşanan huzursuzluklar üzerinedir. Ziya Paşa'nın bunlarla mücadelesi ve aldığı tedbirler resmi kaynaklar ve vakanüvis tarihleri ışığında değerlendirilmiştir. Bu vesile ile pek çok hayır eseri bulunan Yusuf Ziya Paşa'nın farklı açılardan tanıtımı yapılmış bölge tarihine katkısı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, XIX. Yüzyıl, Yusuf Ziya Paşa, Trabzon, Taşra İdaresi.

* Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi FEF, Tarih Bölümü, yakup198025@gmail.com
* KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD, rabia.rei9@gmail.com

ABSTRACT

Yusuf Ziya Pasha, of Georgian descent, was enlisted into state service under the patronage of First Mirahor Mustafa Pasha and his son Anadolu Kazaskeri Ibrahim Bey. He educated himself and later joined the service of Halil Hamid Pasha. After Hamid Pasha's death, he was appointed as the overseer of mines. Demonstrating his skill and competence in state administration, Yusuf Ziya Pasha attained the rank of vizier and became the governor of Erzurum in addition to overseeing the mines. Invited to Istanbul due to France's occupation of Egypt, he was appointed to the office of grand vizier. However, not staying long in office, Yusuf Ziya Pasha was sent back to Erzurum to deal with provincial unrest and at one point simultaneously held the governorships of Erzurum and Trabzon. His struggle with local notables and his services during the ongoing 1806-1812 Ottoman-Russian War in the early 19th century form the focus of this presentation. Despite being reinstated to the grand vizierate during the war, he was unsuccessful and relieved of his duties, spending the remainder of his life in relatively minor provincial administrative roles. Ziya Pasha's appointment as the governor of Trabzon in 1797 was due to the unrest in the region at that time. His efforts and measures against these issues have been evaluated based on official sources and historical records. Through various philanthropic endeavors, Yusuf Ziya Pasha's introduction from different perspectives has shed light on his contribution to regional history.

Keywords: Ottoman Empire, 19th Century, Yusuf Ziya Pasha, Trabzon, Provincial Administration.

KIRIM TOPLUMUNDA KÖLELERİN FAİLLİK ÖRÜNTÜLERİ YA DA ZAYIFLARIN SİLAHLARI

*Prof. Dr. Zeynep DÖRTOK ABACI**

ÖZET

Antik Yunan'dan modern zamanlara kadar tarihsel bağlamda ve insani ilişkiler düzeyinde köleler, Orlando Patterson (1982) tarafından önceki kimlik ve aidiyetlerinden koparılmaları dolayısıyla kendine yabancılaşan, kişilik hak ve özgürlükleri ihlal edilen, şiddet ve baskının kalıcı tahakkümüne boyun eğen, sosyal olarak ölü (socially dead) addedilmelerine rağmen efendilerinin dünyasına dahil edilen isimsizleşmiş ve nesneleşmiş insanlar olarak tanımlanmıştı. Oysa köleliğin kapsayıcı ve teorik bir kavramsallaştırması girişimi olan bu yaklaşım, genelde Osmanlı özelde ise Kırım toplumunda köleliğin ayırıcı ve belirgin nüanslarının bulunduğu realitesinin gözden kaçırılması anlamına gelmektedir.

Kırım yerleşik olmayan unsurların fazlalığı, kabile yapılanması, ekonomik açıdan belirli bölgelerle sınırlı tarım ve yaygın olarak hayvancılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü bir toplumsal örgütlenme niteliği göstermektedir. Yağma akınları ise Kırım'da toplumun en üst kesiminden sıradan köylüsüne kadar hemen herkesin katılabildiği bir organizasyondur. Ancak Karlofça (1699) ve İstanbul (1700) Anlaşmaları sonrası, düzenli yağma akınları durduğundan zamanla "köle kıtlığı" sorunu ortaya çıkmıştır, bu nedenle bildiride odaklanılacak periyot 1650-1750 olarak belirlenmiştir.

Bildiride firar etme, din değiştirme, kötü muamele ya da şartlar nedeniyle kölelerin mahkemeye başvurmaları, efendisi için ya da kendi iradesiyle suça karışma, uyumlu efendi-köle ilişkisinin muhayyel hısımlık bağına dönüşmesi ile neredeyse evin bir ferdi haline gelmeleri yahut efendilerinin işlerini halletmek için mekânsal hareketlilik bağlamında yolculuklar yapmaları vb., eylemleri üzerinden bir "faillik örüntüleri (agency patterns)" kavramsallaştırması inşa edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca James C. Scott'ın

* Bursa Uludağ Üniversitesi, zeynepdab@gmail.com

"zayıfların silahları" yaklaşımı çerçevesinde, kölelerin statüleri ve gündelik yaşamda efendileri ile sisteme karşı hangi şekillerde direnç geliştirmeye çalıştıklarına vurgu yapılacaktır. Kurnazlık, itaatsizlik, hile ve düzenbazlık, firar, çalma, iş yavaşlatma, cariyeler için efendiden çocuk sahibi olma vb. yollara başvurmanın zayıflar açısından kaçınılmazlığı köle ahlakı bağlamında ele alınacaktır.
Bildirinin ana kaynağını kölelik pratiklerini ortaya koyabilmek için 1650-1750 arasına tarihlenen Kırım Kadı Sicilleri oluşturacaktır. Döneme ait 58 Kırım Kadı Sicili'nden seçkiler yapılarak kölelerin faillikleri ve sisteme direnç gösterme biçimlerine işaret eden veriler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kırım toplumu, faillik örüntüleri, kölelerin direnme stratejileri, zayıfların silahları, köle ahlakı.

ABSTRACT

AGENCY PATTERNS OF SLAVES OR WEAPONS OF THE WEAK IN CRIMEAN SOCIETY

Orlando Patterson's seminal work (1982) posits that slaves across various historical epochs, spanning from ancient Greece to contemporary periods, were subjected to dehumanization and objectification. Their identities and sense of belonging were systematically eroded, accompanied by egregious violations of individual liberties and rights. Enduring a milieu of perpetual violence and subjugation, they endured a state of social dead, persistently tethered to the world of their owners. However, while this overarching conceptualization endeavors to offer a comprehensive and theoretical framework for understanding slavery, it neglects to acknowledge the nuanced and distinctive characteristics inherent within the Ottoman context more broadly, and the Crimean society specifically.
Crimea's socio-political landscape is characterized by a heterogeneous population, a tribal framework, and a societal structure in which agriculture is geographically constrained while pastoralism prevails. Marauding expeditions constituted a pervasive institution wherein participation extended across various strata of Crimean society, from elites to common peasants. However, following the Treaties of Karlowitz (1699) and Istanbul (1700), organized raiding activities subsided, precipitating a gradual emergence of "slave shortages". Therefore, the focal period of this inquiry spans from 1650 to 1750, reflecting this transitional phase.
This paper aims to elucidate the conceptualization of "agency patterns" as discerned through the actions of slaves within the Crimean context. Such actions encompass a spectrum of behaviors, including escape attempts,

conversion, legal recourse against maltreatment or adverse conditions, engagement in criminal activities either at the behest of their owners or autonomously, adoption of quasi-familial roles within the household, and engagement in spatial mobility to discharge duties on behalf of their owners. Moreover, employing James C. Scott's "weapons of the weak" framework, this study underscores the status of slaves and their strategies for resistance against both their owners and the overarching system in their quotidian existence.

Central to this analysis is the recognition of the inevitability for the marginalized to resort to stratagems such as subterfuge, insubordination, guile, escape, theft, work slowdowns, and the formation of concubine relationships with owners as a means of navigating their precarious existence – a phenomenon will elucidate within the framework of slave morality.

Methodologically, this paper draws primarily from the rich corpus of Crimean qadi court records spanning the years 1650 to 1750, serving as primary source material for the examination of slavery practices. A focused scrutiny of 58 selected registers from this period will facilitate a nuanced evaluation of slave agency and resistance strategies delineated within these archival records.

Key Words: Crimean society, agency patterns, resistance strategies of slaves, weapons of weak, slave morality.